

รายงานการวิจัย

เครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา
A Study of the Communication Network of the Thao Suranaree
Worshippers Group, Nakhonratchasima Province

วชิรรัตน์ นรินทร์เตชาภัทร์

รายงานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

มีนาคม พ.ศ. 2565

ชื่อวิจัย ศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัย วชิรรัตน์ นรินทร์เตชาภัทร์

ปี พ.ศ. 2564

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุรนารีจังหวัดนครราชสีมาและเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) การสังเกตภาคสนามแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) และการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดพิธีรับวงสรวงท้าวสุรนารี ได้แก่ ครูฝึกซ้อมรำ 3 ท่าน และนางรำ 8 คน รวมทั้งสิ้น 11 คนและมีส่วนร่วมในพิธีรับวงสรวงไม่น้อยกว่า 5 ปี

ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุรนารีจังหวัดนครราชสีมาในปัจจุบันนี้เป็นแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) เนื่องจากเมื่อสมาชิกในเครือข่ายได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการรับวงสรวงแล้วก็กระจายข้อมูลข่าวสารให้ทราบโดยทั่วกันได้อย่างรวดเร็ว ด้วยการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารทั้งการสื่อสารส่วนบุคคลผ่านโปรแกรมการสนทนาไลน์ และการสื่อสารในโซเชียลมีเดีย ความสัมพันธ์ในเครือข่ายเป็นแบบแน่นแฟ้น (Strong Tie) เชื่อมร้อยเครือข่ายให้อยู่อย่างยาวนานด้วยพลังแห่งความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุรนารี

คำสำคัญ: เครือข่ายการสื่อสาร, นางรับวงสรวง, ท้าวสุรนารี

Research Title A Study of the Communication Network of the Thao Suranaree Worshipers Group, Nakhonratchasima Province

Author Wachirarat Nirantechaphat

Year 2021

Abstract

A Study of the Communication Network of the Thao Suranaree Worshipers Group, Nakhonratchasima Province. This is a qualitative research. The objective of this study was to study the communication network of the Thao Suranaree worshipers group in Nakhonratchasima Province and to study the relationship of the Thao Suranaree worship group network, Nakhonratchasima Province. The researchers collected data from field observations. Participation Observation and Non-Participation Observation and In-depth Interviews. Those involved in the Sacrifice Ceremony of Thao Suranaree include 3 teachers and 8 Worshipers, total 11 people who have participated in the sacrifice ceremony for not less than 5 years.

The results showed that the Communication Network of the Thao Suranaree Worshipers Group is an all channel network. Because when members in the network receive news about the worship and then spread the information to the general public quickly by using communication technology, both personal communication through LINE chat program and communication in social media The relationship in the network is strong tie. Connect the network for a long time with the power of faith in Thao Suranaree.

Keywords: Communication Network, Suranaree Worshipers Group, Thao Suranaree

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้บริหารและเจ้าหน้าที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมาทุกท่านที่สนับสนุนการทำวิจัยเรื่อง ศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงทำวสุนารีจังหวัด นครราชสีมา และขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่สละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการ ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงทำวสุนารีจังหวัดนครราชสีมา” แม้ว่าจะอยู่ใน สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (โควิด-19) แต่ทุกท่านก็เมตตาและอำนวยความสะดวกให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลอย่างครบถ้วนและสมบูรณ์

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวลรวี กระจ่างทอง ที่แนะนำข้อมูลอันเป็นประโยชน์กับการทำวิจัย และขอบคุณครอบครัววินรินทร์เตชาภัทร์ที่สนับสนุนผู้วิจัยทุกเรื่องเสมอมา

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา ปีงบประมาณ 2564

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	1
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	2
กิตติกรรมประกาศ.....	3
สารบัญ.....	4
สารบัญตาราง.....	6
สารบัญรูปภาพ.....	7
บทที่ 1 บทนำ.....	8
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	8
ปัญหาคำวิจัย.....	11
วัตถุประสงค์.....	11
ขอบเขตของการวิจัย.....	11
นิยามศัพท์.....	12
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	12
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร.....	13
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	15
แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพิธีกรรม.....	16
แนวคิดเกี่ยวกับทุนของบูติเยอ.....	20
แนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยม.....	22
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	23
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	24
วิธีการทำการวิจัย.....	24
แหล่งข้อมูล.....	24

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ประเด็นคำถาม.....	24
การเก็บรวบรวมข้อมูลและระยะเวลาในการเก็บข้อมูล.....	25
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	25
การทดสอบเครื่องมือ.....	26
การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล.....	26
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	27
ข้อมูลประชากรศาสตร์.....	28
ความเป็นมาของการร่ำบวงสรวงท้าวสุรนารี.....	30
ระยะเวลาที่ร่ำบวงสรวง เหตุผลที่ร่ำบวงสรวง.....	33
การรวมกลุ่มตั้งแถว ขนาดของกลุ่มและการเปลี่ยนแถวร่ำบวงสรวง.....	36
สถานที่ฝึกซ้อม การเดินทางและช่องทางการสื่อสารกับกลุ่มผู้ร่ำบวงสรวง.....	37
การเลือกร้านตัดผ้า ทำผม และจัดซื้อเครื่องประดับ.....	40
ประสบการณ์ร่ำบวงสรวงท้าวสุรนารี การวางแผนการรวมกลุ่มของชุมชน.....	44
การปรับตัวและการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อให้ได้ซ้อมร่ำ/ร่ำบวงสรวงท้าวสุรนารี ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ (โควิด-19)	46
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	52
สรุปผลการวิจัย.....	52
อภิปรายผล.....	54
ข้อเสนอแนะ.....	56
รายการอ้างอิง.....	57
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	59

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบแบบจำลองเชิงถ่ายทอดและแบบจำลองเชิงพิธีกรรม.....	18
ตารางที่ 2 สรุปรูปข้อมูลประชากรศาสตร์ ครูผู้ฝึกซ้อมรำบวงสรวงท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา.....	28
ตารางที่ 3 สรุปรูปข้อมูลประชากรศาสตร์ นางรำบวงสรวงท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา.....	29

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 1 โคราชขยกเล็กจัดงานย่าโม 2 ปีซ้อน หลังพบคลัสเตอร์ติดเชื้อโควิด 3 ราย.....	9
ภาพที่ 2 บรรยากาศการสัมภาษณ์ครูติยาพรรณ ประพันธ์วิทยา ณ บ้านพัก.....	33
ภาพที่ 3 บรรยากาศการสัมภาษณ์คุณคณิตตา ไตรตระกูลสินธุ์ ณ ร้านวิษณุภัณฑ์ จ.นครราชสีมา.....	34
ภาพที่ 4 คุณวราพร ป้อมสา ร้านเล็กขนมหวาน ณ ตลาดประปา.....	35
ภาพที่ 5 การสัมภาษณ์พันโทหญิงอุดมพร พลศักดิ์ ข้าราชการทหาร ทางโปรแกรมการสนทนาไลน์.....	36
ภาพที่ 6 บรรยากาศสัมภาษณ์คุณพรพรรณ กลั่นสระน้อย ข้าราชการครูโรงเรียนปึกธงชัยประชานิรมิต ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่านครราชสีมา.....	37
ภาพที่ 7 บรรยากาศการสัมภาษณ์คุณทศวรรษณี อ่อนดี ข้าราชการองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเกาะ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่านครราชสีมา.....	39
ภาพที่ 8 การสร้างกลุ่มการสื่อสารด้วยโปรแกรมสนทนาไลน์เพื่อแจ้งข่าวสารกิจกรรมรับวงสรวงท้าวสุรนารี.....	40
ภาพที่ 9 บรรยากาศการรับวงสรวงท้าวสุรนารี ประจำปีพุทธศักราช 2564.....	41
ภาพที่ 10 บรรยากาศการสัมภาษณ์ครูฤทัย นัยโมกษ์ ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่านครราชสีมา.....	43
ภาพที่ 11 บรรยากาศการสัมภาษณ์คุณประกายมาศ กิริวัฒน์ศักดิ์ รองนายกฯ กิ่งกาชาด อำเภอสูงเนิน.....	44
ภาพที่ 12 บรรยากาศการสัมภาษณ์คุณจิตตานันท์ สิริธนพงศ์ภักดิ์ ณ ร้านตัดชุดซาล่า.....	45
ภาพที่ 13 บรรยากาศซ้อมรำกลุ่มย่อยประจำปีพุทธศักราช 2564 ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.....	47
ภาพที่ 14 บรรยากาศการสัมภาษณ์ครูพนารัตน์ สิงแสง ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่านครราชสีมา.....	47
ภาพที่ 15 บรรยากาศซ้อมรำ ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่านครราชสีมา และห้างสรรพสินค้าเทอร์มินอล21 โคราช ประจำปีพุทธศักราช 2565.....	48
ภาพที่ 16 การโพสต์เฟซบุ๊กของคณะครูผู้ฝึกซ้อมรำวงสรวงประจำปีพุทธศักราช 2565.....	49
ภาพที่ 17 เพจข่าว “โคราชเมืองศรีวิไลซ์”	50

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี วีรสตรีสำคัญในประวัติศาสตร์ไทยและทุ่งสัมฤทธิ์ สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงวีรกรรมและคุณงามความดีของวีรสตรีสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจังหวัดนครราชสีมาทุกคน จวบจนปัจจุบัน ทุกครั้งที่ผู้เดินทางมาเยือนจังหวัดนครราชสีมา มักมาเคารพสักการะ อธิษฐานขอพรและบนบานศาลกล่าวเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว อนุสาวรีย์หล่อด้วยโลหะทองแดงรมดำในอิริยาบถยืนขนาดใหญ่กว่าคนจริงเล็กน้อย สูงประมาณ 2 เมตร หน้า 725 กิโลกรัม ผมงทรงดอกกระพุ่ม แต่งกายด้วยเครื่องยศพระราชทาน คือถุงผ้ากรองทองมีสายเชิง เสื้อกรองทอง หมวกด้วยสไบกรองทอง มีตะกรุดพิสมรมงคล สวมสายทับสไบ สวมตุ้มหู อยู่ในลักษณะมือขวากุมดาบสอดอยู่ในฝักซึ่งลงดิน มือซ้ายท้าวสะเอว หันหน้าไปทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นที่ตั้งของกรุงเทพมหานคร ภายในบรรจุอัฐิท้าวสุรนารี ประดิษฐานอยู่บนไพทิสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองสูง 2.50 เมตร พระยากำธรพายัพทิศ (ดิศ อินทรโสฬส) ข้าหลวงประจำจังหวัดนครราชสีมา และนายพันเอกพระเรีงรุก ปัญจามิตร (ทอง รักสงบ) ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 3 พร้อมทั้งข้าราชการและประชาชนชาวนครราชสีมาได้ร่วมกันสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2476 แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2477 ออกแบบโดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ร่วมกับพระเทวาทินิมิต (ฉาย เทียมศิลป์ชัย) ด้วยนามของท่าน จังหวัดนครราชสีมาจึงมีชื่อเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า เมืองย่าโม และชาวนครราชสีมา มักเรียกตัวเองต่อกันมาว่าลูกหลานย่าโม (กระทรวงวัฒนธรรม, 2564)

การแสดงออกถึงความรักความสามัคคีของประชาชนจังหวัดนครราชสีมาได้สื่อสารผ่านการรวมกลุ่มจัดงานท้าวสุรนารีทุกวันที 23 มีนาคมของทุกปี หรือเรียกกันว่า งานกาชาด ภายในงานจะจัดขายสินค้าจากทุกอำเภอในจังหวัด และจัดพิธีบวงสรวงท้าวสุรนารีด้วยการร่ายรำบวงสรวงในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยมาตรฐาน และทำรำแบบศิลปะพื้นบ้านโคราชของสตรีจังหวัดนครราชสีมาเป็นประจำทุกปี อันเป็นการแสดงออกถึงความรักและความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุรนารีกอบกู้เมืองโคราชให้ได้รับอิสรภาพมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3

หากพิจารณาการประกอบพิธีกรรมเพื่อแสดงความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อผู้นำ นั้นสะท้อนจากวรรณคดีเรื่องลิลิตโองการแช่งน้ำ ดังที่สมเกียรติ วันทะนะ (2561, บทคัดย่อ) สรุปว่า “โองการแช่งน้ำเป็นวรรณคดีไทยที่เก่าแก่ที่สุดของกรุงศรีอยุธยาเท่าที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร คำศัพท์โบราณจำนวนมากทำให้นักปราชญ์และนักวิชาการเห็นว่า วรรณคดีเรื่องนี้กระตุ้นให้เกิดทัศนะที่หลากหลายจากผู้อ่าน นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมาจนถึงทุกวันนี้ โดยภาพรวมโครงการ
แข่งน้ำดูมองว่าเป็นคำสัตย์สาบานที่ใช้ผูกมัดให้ขุนนางจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชพิธีศรีสัง
พานกาล หรือพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัจจา ซึ่งเป็นพระราชพิธีใหญ่สำหรับแผ่นดินสืบมาแต่โบราณ
กระบวนการแห่งพิธีกรรมของ โครงการแข่งน้ำเอง ซึ่งเป็นการบีบให้ผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมต้องทำหน้าที่ระมัดระวัง
พฤติกรรมของตนเอง (surveillance) ในระบบการเมืองของอยุธยา หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า กระบวนการของ
พิธีกรรมเป็นอุปกรณ์ประกันความมีเสถียรภาพของระบบการเมืองระหว่างพระมหากษัตริย์กับขุนนาง โดยให้
ผู้เข้าร่วมพิธีควบคุมกันเอง

การรื้อบวงสรวงท้าวสุรนารีอย่างต่อเนื่องมาจนกระทั่งปี 2564 เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค
โควิด-19 ระลอกใหม่ วันนี้ 17 กุมภาพันธ์ 2564 ที่นครราชสีมาพบผู้ติดเชื้อเพิ่ม 2 ราย รวมเป็น 13
ราย นายวิเชียร จันทรโณทัย ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา จึงได้สั่งการยกเลิก "งานย่าโม" ที่กำลังจะจัดขึ้นใน
เร็วๆนี้อย่างไม่มีกำหนด หลังพบคลัสเตอร์ผู้ติดเชื้อโควิด 3 ราย ที่ อ.เสิงสาง และคาดว่าจะตรวจพบผู้ติดเชื้อ
เพิ่มขึ้นอีกเนื่องจากมีผู้สัมผัสเสี่ยงสูงจำนวนมาก จึงทำให้ต้องประกาศยกเลิกจัดงานย่าโมที่จะมีขึ้นในวันที่ 23
มีนาคม - 2 เมษายน 2564 นี้ ส่วนพิธีรื้อบวงสรวงจะแบ่งเป็น 12 วัน ใช้พื้นที่รำเฉพาะบนลานย่าโมเท่านั้น
เหมือนกับพิธี "ร่ำสดุดีคุณย่าโม" เมื่อปีที่แล้ว (ทีมข่าวภูมิภาค, 2562)

ภาพที่ 1 โคราชยกเลิกจัดงานย่าโม 2 ปีซ้อน หลังพบคลัสเตอร์ติดเชื้อโควิด 3 ราย

แหล่งที่มา: ทีมข่าวภูมิภาค (2562)

การประกอบพิธีสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทอดพระเนตรรื้อบวงสรวง

ท้าวสุรนารี โดยสตรีชาวโคราช จำนวน 4,417 คน ในงานพิธีบวงสรวงและรำสดุติท้าวสุรนารี ประจำปี 2564 ใน การนี้ ทรงวางพานบายศรี และพระราชทานผ้าสไบ แก่ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา เพื่ออัญเชิญขึ้นห่ม อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี พร้อมกับพระราชทานของที่ระลึกแก่ผู้มีจิตศรัทธา จากนั้น พระราชทานผ้าสไบ แก่นายอำเภอ นำไปเปลี่ยนให้อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ประจำอำเภอทั้ง 32 อำเภอ ของจังหวัดนครราชสีมา

พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์ (2556, น.39) กล่าวว่า การรวมกลุ่มจึงสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิด แบบจำลองเชิงพิธีกรรม (Ritualistic Model) ที่มีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากการ สื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการสื่อสารที่ต้องการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับสาร ซึ่งการที่ผู้สื่อสาร จะสามารถสร้างความเข้าใจร่วมกันได้นั้น จำเป็นที่ผู้สื่อสารจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อารมณ์ ความรู้สึก ประสบการณ์ ผ่านการสื่อสารแบบสองทางที่ไม่มีใครผูกขาดบทบาทการเป็นผู้ส่งสารหรือผู้รับสารอย่าง ตายตัว หากแต่จะมีการสลับบทบาทเป็นผู้ส่งและผู้รับหมุนเวียนไป (Role Shifting) เป็นการเปิดโอกาสให้คู่การ สื่อสารทั้งสองฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร

การจัดพิธีรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงความเหนียวแน่นและยั่งยืนของผู้ที่เกี่ยวข้องใน เครือข่ายการสื่อสารตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการปฏิบัติงานของจังหวัดและคณะครูผู้ฝึกซ้อมรำจาก สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ วิทยาลัยนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และนางรำจากทั้ง 32 อำเภอ นอกจากนี้ยังเห็นกระบวนการปรับแผนการดำเนินงานทั้งการประชุม การประกาศลงสื่อโซเชียลมีเดียเพื่อประสาน ความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย อีกทั้งสื่อมวลชนทั้งที่เป็นบุคคลที่เป็นคณะทีมงานและสื่อมวลชนอื่น ๆ มีส่วนร่วมการเผยแพร่ข่าวสารให้กับประชาชนทั่วไปได้รับทราบ เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส โควโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ก็ไม่สามารถยุติการจัดงานในส่วนของ การรำบวงสรวงท้าวสุรนารีได้ สะท้อนให้เห็น ถึงพลังความสามัคคี แม้ว่าบางครั้งเกิดเหตุฝนตกหรือเครื่องเสียงขัดข้องเหล่าสตรีนางรำก็ยังแสดงพลังความรัก และรำรำจนกระทั่งสิ้นสุดเพลง

ดังการรายงานข่าว “นางรำกำลังรำประกอบเพลงไปได้ครึ่งทางปรากฏว่า เครื่องเสียงที่ใช้เปิดเพลง ประกอบการรำได้เกิดขัดข้อง ทำให้เสียงเพลงดับลง แต่เหล่านางรำทั้ง 800 คนก็ไม่ยอมแพ้ช่วยพากันเปล่งเสียง ร้องเพลงออกมาจนรำต่อไปได้จนเสร็จสิ้น โดยเพลงที่ร้องก็คือ เพลงพื้นบ้านโคราช แสดงออกถึงการเฉลิมฉลอง สนุกสนานรื่นเริงชาวจังหวัดนครราชสีมา สร้างความประทับใจให้กับทุกคนที่อยู่ในงาน บางรายถึงกับกลืนน้ำตาแห่ง ความประทับใจไว้ไม่อยู่จนร้องให้ออกมาหลังจากเสร็จสิ้นพิธีรำ สำหรับพิธีบวงสรวงท้าวสุรนารีนี้ จังหวัด นครราชสีมาจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อรำลึกถึงวีรกรรมอันกล้าหาญที่ท้าวสุรนารีหรือคุณย่าโม ซึ่งเป็นศูนย์รวมใจ ของชาวนครราชสีมา ได้รวบรวมคนไทยสู้รบเพื่อกอบกู้เมืองนครราชสีมาจากผู้รุกรานด้วยความเสียสละ เข้มแข็ง

และกล้าหาญ กระทั่งได้รับชัยชนะ ชาวนครราชสีมาจึงร่วมใจกันก่อสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีขึ้นบริเวณหน้าประตูชุมพล จังหวัดนครราชสีมา เมื่อปี พ.ศ.2477 แล้วนำอัฐิของท้าวสุรนารีมาบรรจุไว้โดยได้จัดให้มีพิธีบวงสรวงเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน” (ทิมขาวภูมิภาค, 2565)

หากพิจารณาตามแนวคิดสตรีนิยมแม้จะมีความหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่ก็จะเน้นการถูกครอบงำโดยลัทธิชายเป็นศูนย์กลาง เมื่อใดที่ผู้ชายมีอำนาจกำหนดความเป็นจริงของผู้หญิงเมื่อนั้นการครอบงำทางสังคมก็ย่อมจะเกิดขึ้น การครอบงำอุดมการณ์และการควบคุมอุดมการณ์เป็นกระบวนการพื้นฐานของการครอบงำผู้หญิง ดังนั้นการสร้างพลังอำนาจให้ผู้หญิงจำเป็นต้องรวมศูนย์ไปที่การปลุกจิตสำนึกให้เข้าใจในพลวัตของระบบชายเป็นใหญ่และรวมศูนย์ไปที่การกระทำทางสังคมเพื่อนำไปสู่ความยุติธรรมทางเพศสภาพ (บ้านจอมยุทธ์, 2543) การสร้างพื้นที่การรวมกลุ่มและเครือข่ายการสื่อสารตั้งแต่กระบวนการวางแผนจนถึงกระบวนการตรวจสอบและประเมินผล จึงเป็นที่มาของการทำวิจัยเพื่อศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับบวงสรวง จังหวัดนครราชสีมาครั้งนี้

1.2 ปัญหานำวิจัย

กลุ่มผู้รับบวงสรวงท้าวสุรนารีมีการสร้างกลุ่มและสร้างเครือข่ายการสื่อสารอย่างไร (ขนาดของกลุ่ม ลักษณะการสื่อสารของกลุ่ม การวางแผนการรวมกลุ่มอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างไร และมีการแก้ไขสถานการณ์ที่ประสบอย่างไรบ้าง)

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับบวงสรวงท้าวสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายกลุ่มผู้รับบวงสรวงท้าวสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลทั้งเอกสาร การนำเสนอข่าวผ่านโซเชียลมีเดีย และเฟซบุ๊กส่วนบุคคล รวมทั้งการสนทนากลุ่มด้วยโปรแกรมสนทนาไลน์ของนางรำ ยกตัวอย่างการนำเสนอข่าวจากสื่อมวลชนผ่านเพจข่าวสารท้องถิ่นจากช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept interview) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดพิธีรับบวงสรวงท้าวสุรนารี ได้แก่ ครูฝึกซ้อมรำ 3 ท่าน และนางรำ 8 คน รวมทั้งสิ้น 11 คนและมีส่วนร่วมในพิธีรับบวงสรวงไม่น้อยกว่า 5 ปี เพื่อสะท้อนความคิดเห็นการรวมกลุ่มที่หลากหลายและละเอียด นอกจากนั้นผู้วิจัยยังเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในพิธี

ร่ำบวงสรวงท้าวสุรนารีประจำปีพุทธศักราช 2564 ทั้งการฝึกซ้อมย่อยในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และการฝึกซ้อมตามสถานที่ที่กาชาดจังหวัดนครราชสีมากำหนด นอกจากนี้ยังเข้าร่วมกลุ่มการสื่อสารเพื่อนัดหมายการจัดกิจกรรมประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลอีกด้วย

1.5 นิยามศัพท์

พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์ถือปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาต่อศาสนาของตนในแต่ละศาสนาที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมากกลายเป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่ถือว่าเป็นกิจกรรมบูชาหรือการปฏิบัติพิธีซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นส่วนมากจะสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน

กลุ่มผู้ร่ำบวงสรวง หมายถึง สตรีชาวจังหวัดนครราชสีมาที่มีความศรัทธาต่อท้าวสุรนารีและเข้าร่วมกลุ่มร่ำบวงสรวงเป็นประจำทุกปี ซึ่งพิธีร่ำบวงสรวงจัดขึ้นทุกวันที่ 23 มีนาคมของทุกปี

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนจะต้องเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจระดับต่าง ๆ ทางการจัดการบริหารและทางการเมืองเพื่อกำหนดความต้องการในชุมชนของตน การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีส่วนช่วยเหลือระหว่างกันด้วยจิตใจและอารมณ์ของแต่ละบุคคลในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจร่วมปฏิบัติงานและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมในการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของสังคม

การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น อารมณ์ความรู้สึกหรือประสบการณ์ เพื่อสร้างความหมายร่วมกันระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสารด้วยการใช้ช่องทางการสื่อสารทั้งระหว่างบุคคล เป็นกลุ่มหรือสื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือสำหรับถ่ายทอดสารเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน

เครือข่ายการสื่อสาร หมายถึง ระบบการแพร่กระจายข้อมูลหรือการติดต่อสัมพันธ์หรือผูกพันกันในบรรดาสมาชิกของกลุ่ม ความผูกพันระหว่างบุคคลมี 3 ลักษณะ คือ แบบแน่นแฟ้น (Strong Tie) แบบผิวเผิน (Weak Tie) และแบบไม่มีความผูกพัน ซึ่งมีทั้งเครือข่ายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อสร้างแนวทางในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้ร่ำบวงสรวงจังหวัดนครราชสีมาในสังคมยุคดิจิทัล
2. เป็นภาพสะท้อนปรากฏการณ์การสื่อสารของกลุ่มผู้ร่ำบวงสรวงในสถานการณ์ไม่ปกติ ระบบบริหารจัดการด้วยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีความแน่นแฟ้น
3. เป็นการสร้างองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมศึกษาต่อยอดและเสริมความรู้ศาสตร์ทางนิเทศศาสตร์

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัย ทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพิธีกรรม
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับทุนของบุญดีเยอ
- 2.5 แนวคิดสตรีนิยม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร

นักวิชาการได้อธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสารไว้ ดังนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2538, น. 60) ให้คำจำกัดความ เรื่องเครือข่ายไว้ว่าคำ ว่า Network ในภาษาอังกฤษให้ภาพพจน์ที่ชัดคือ “Net” (ตาข่าย) ที่โยงใยถึงกัน และพร้อมที่จะ “work” เมื่อต้องการได้งาน ดังนั้นความหมายของ “เครือข่าย” จึงหมายถึงรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่ต่าง ก็มีทรัพยากรของตัวเองมีเป้าหมายมีวิธีทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคลกลุ่มหรือองค์กร เหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลานาน พอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนมีสายโทรศัพท์ต่อไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้

Harold J. Leavitt (1973 อ้างใน คมสัน รัตนะสิมากุล, 2559, น.20-21) ได้ทดลองทำการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารโดยใช้แบบของการสื่อสารหลายแบบพบว่าการสื่อสารจัดแยกออกได้เป็น 2 แบบ คือ

1. การสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Centralized Communication) เป็นการสื่อสารที่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นศูนย์กลางหรือทางผ่านโดยที่สมาชิกคนอื่น ๆ ไม่มี การติดต่อกันโดยตรงแต่ต้องผ่านคนกลางซึ่งเครือข่ายการสื่อสารประเภทนี้แบ่งเป็น

1.1 เครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่ (Chain Network) คือ เครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกแต่ละคนจะติดต่อไปยังสมาชิกคนอื่นที่อยู่ถัดไปอีก 1-2 คน เท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดในแง่การประสานงานและการติดต่อระหว่างสมาชิกในกลุ่มบางครั้งเป็นความยากลำบากที่กลุ่มจะทำงานให้สำเร็จได้ตามที่ต้องการ การขาดความเป็นอิสระในการติดต่อสื่อสาร

1.2 เครือข่ายการสื่อสารแบบตัววาย (Y Network) ได้แก่เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกที่อยู่ตรงกลางเพียง 2 คนจะทำหน้าที่ประสานงานและส่งข้อมูลที่ได้รับจากสมาชิกคนอื่น ๆ ที่อยู่รอบนอก การสื่อสารแบบนี้จะมีความเหมาะสมกว่าแบบลูกโซ่ในแง่ที่ทำให้งานสำเร็จได้ดีกว่าเพราะข้อมูลสามารถผ่านทิศทางต่าง ๆ ได้มากกว่า แทนที่จะอาศัยคนที่อยู่ถัดไปเท่านั้น

1.3 เครือข่ายการสื่อสารแบบวงล้อ (Wheel Network) ได้แก่เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกคนหนึ่งเป็นผู้รับข่าวสารจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งแล้วส่งข่าวนั้นไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ บุคคลที่อยู่ตรงกลางของกลุ่มจะเป็นผู้มีอำนาจอย่างแท้จริงและเป็นผู้นำของกลุ่มเพราะเป็นผู้เดียวที่รับผิดชอบผลสำเร็จของงาน

2. การสื่อสารแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Communication) เป็นการสื่อสารที่สมาชิกในกลุ่มติดต่อกันโดยอิสระไม่มีใครตัดสินใจคนเดียว แต่ร่วมกันคิดร่วมกัน แก้ปัญหาเป็นวิธีที่ใช้ได้ตรงกับกระบวนการกลุ่มมากเพราะทุกคนมีปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) ผลที่ออกมาจะได้ทั้งผลผลิต (Product) และกระบวนการ (Process) ของกลุ่ม

2.1 เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม (Circle Network) ได้แก่เครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกในกลุ่มทุกคนสามารถติดต่อกับกลุ่มสมาชิกที่อยู่ถัดจากตนทั้งสองข้าง สถานะของทุกคนมีความเท่าเทียมกันและถ้าทุกคนมีความพอใจอย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องความรับผิดชอบจะเกิดขึ้น เพราะจะหาคนรับผิดชอบไม่ได้ เนื่องจากแต่ละคนมีฐานะเท่าเทียมกันจึงไม่สามารถจะหาใครมาเป็นศูนย์รวมของกลุ่มไม่ได้

2.2 เครือข่ายการสื่อสารแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) ได้แก่เครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกทุกคนสามารถติดต่อกับสมาชิกคนอื่นได้โดยตรง ไม่ต้องผ่านสมาชิกคนอื่น ๆ ทั้งในการรับข่าวและส่งข่าว อาจถือได้ว่าเป็นเครือข่ายการสื่อสารที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะไม่มีข้อจำกัด การสื่อสารของสมาชิกโดยเครือข่ายนี้จะเปิดโอกาสให้มีปฏิริยาย้อนกลับสูงที่สุด

ผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสารมาใช้ในการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้ราบวงสรวงท้าวสุรนารีว่ารวมกลุ่มกันรูปแบบใดมีการสื่อสารผ่านช่องทางใดบ้างทั้งการสร้างเครือข่ายระหว่าง

บุคคลและเป็นกลุ่ม รวมทั้งการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสมาชิกอื่น ๆ ทั้งในก่อนและระหว่างการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนภายในพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มในรูปของประชาคมหรือชุมชนซึ่งเป็นแนวคิดที่สนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา ซึ่งการแก้ไขปัญหาที่จำเป็นจำเป็นต้องมีความร่วมมือทำพร้อม ๆ กันในทุกระดับ ต้องระดมทุกองค์ประกอบในสังคม โดยเฉพาะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเป็นชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง จินต์วีร์ เกษมสุข (2554) สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ดำเนินอยู่โดยทั่วไปไว้ดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการรวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบเพื่อรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวที สาธารณะในการทำความเข้าใจและค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้นซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่

3.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึงลักษณะโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อซักถาม

3.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการจำเป็นจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายและให้ความเห็นต่อโครงการซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

3.3 การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน

4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ลักษณะที่สำคัญของการมีส่วนร่วมว่าเป็นเรื่องของกระบวนการ ซึ่งได้สรุปถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมได้ 4 ขั้นตอนหลักๆ ดังนี้

4.1 มีส่วนร่วมในการคิด ศึกษา และค้นคว้าหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาตลอดจนความต้องการของชุมชน

4.2 มีส่วนร่วมในการวางนโยบาย หรือแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อลดและแก้ไขปัญหา

4.3 มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

4.4 มีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผลการทำงาน

ผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาใช้วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้รับวงสำรวจทำวสุรนาไรและการเลือกกลุ่มบุคคลที่สัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องในเครือข่าย ได้แก่ ครูฝึกซ้อมรำและนางรำวงสำรวจ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพิธีกรรม

พิธีกรรมและความเชื่อมีความเป็นมาและเริ่มต้นอย่างไร พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ถ้าสังเกตให้ดีจะมีปรากฏให้เห็นในชีวิตประจำวันมากมาย ตั้งแต่เช้าตรู่เริ่มต้นวันใหม่ของการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแต่ละวัน ซึ่งพิธีกรรมและความเชื่อที่ได้ปฏิบัติกันอยู่นั้นเราท่าน อาจทราบหรือไม่สามารถจะทราบได้ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ทำไมจึงต้องมีและจุดเริ่มต้นแหล่งที่มา พิธีกรรมและประเพณีหรือแหล่งกำเนิดใด แต่นักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์ ท่านได้ให้ความสนใจ ศึกษา ค้นคว้าเพื่อหาเหตุผลสนับสนุนแนวคิดไว้หลายท่าน ขอนำมากล่าวอ้างเพียงท่านเดียว คือ อีแวน พริทชาร์ท (อ้างใน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2552, น.4-5) กล่าวถึง ความเชื่อที่สามารถโยงไปถึงพิธีกรรมที่เกิดขึ้นไว้อย่างน่าสนใจว่า “มนุษย์สัมพันธ์กับธรรมชาติและปรากฏการณ์หลายอย่างเกิดขึ้น มีผลกระทบต่อชีวิตที่มนุษย์ไม่สามารถหาคำตอบหรืออธิบายได้ เป็นเหตุให้มนุษย์เกรงกลัวและเคารพธรรมชาติเมื่อต้องการความปลอดภัยในชีวิตจึงเกิดการอ้อนวอน ร้องขอ และการเซ่นสังเวยด้วยวิธีการต่าง ๆ

ตามแต่มนุษย์ในชุมชนนั้น ๆ จะคิดค้นเมื่อประสบผลก็กลายเป็นความเชื่อ เป็นพิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติ สืบต่อกันมา”

ศุภณัฐปรัชญา ทานู (ออนไลน์, น.121) อธิบายว่า ความจำเป็นที่มนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อที่สำคัญ ที่อยู่ 5 ประการคือ

1. มนุษย์ไม่อาจขาดความเชื่อหรือความคิดได้ เพราะหากขาดความเชื่อเสียแล้วมนุษย์จะไม่เข้าใจตนเอง และไม่เข้าใจโลกหรือสภาพสิ่งแวดล้อมได้ ถ้าไม่เข้าใจสิ่งเหล่านั้นแล้ว มนุษย์ก็ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ ตัวอย่าง หากไม่รู้ว่าตนเป็นใครชายหรือหญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ก็ไม่อาจติดต่อกับผู้อื่นได้ หากไม่มีความรู้เกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมก็ไม่อาจใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม หรืออาจถูกภัยอันตรายจากสภาพแวดล้อมได้ การเข้าใจหรือ มีความเชื่อในสิ่งเหล่านี้จึงทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

2. ชีวิตมนุษย์มีทั้งสิ่งที่เห็นได้ พิสูจน์ได้ เข้าใจได้ หากมนุษย์ไม่มีความคิดหรือความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ เป็นฐานไว้บ้างแล้ว มนุษย์ก็จะไม่สามารถประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นได้ เช่น อนาคตเป็นสิ่งที่ยังมองไม่ถึง ผีหรือเทวดาเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น ความรักความชัง ความดีความชั่วก็วัดไม่ได้ มนุษย์จะต้องอาศัยความเชื่อหรือ สร้างความคิดเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ไว้เป็นทุนเพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นเพื่อเสริมต่อจากสิ่งเหล่านั้นได้ ถูกต้อง

3. ความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจ เช่น เมื่อมนุษย์เชื่อว่าเครื่องบินสามารถบินในอากาศได้ มนุษย์ สามารถควบคุมเครื่องบินให้ถลขึ้นสู่อากาศได้ มนุษย์เชื่อว่าตนมีกำลังกายดีก็จะมีความมั่นใจในการต่อสู้ เพราะ เชื่อว่าสัมมาอาชีพเป็นการทำได้แม้ยากลำบากก็มีกำลังใจฝ่าฟันทำ เป็นต้น

4. ความเชื่อทำให้เกิดความสบายใจ เช่น เชื่อในเจตนาของพระเจ้าที่จะทดลองความอดทนทุกข์ยากจึงทำให้เจ็บปวดไม่หายหรือทำความพยายามแล้วไม่สำเร็จ คนไข้เชื่อความสามารถของหมอจึงยอมให้ผ่าตัด (ด้วยความสบายใจ) เป็นต้น

กาญจนา แก้วเทพ (2553, น.3) ให้ข้อคิดว่ารอยเชื่อมต่อระหว่างการสื่อสารกับพิธีกรรมนั้น สามารถ พิจารณาได้จากหลายแง่มุมตามรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง และวิธีการศึกษาเชิง วิชาการ ตัวอย่างเช่น เริ่มตั้งแต่ นักการสื่อสารอาจจะพิจารณาว่าในการประกอบพิธีกรรมนั้นจะมีมิติการสื่อสาร ประกอบ อยู่ด้วยเสมอ เช่น ผู้ประกอบพิธีกรรมก็คือ ผู้ส่งสาร สมาชิกที่เข้าร่วมพิธีกรรม รวมทั้งทวยเทพดา ทั้งหลายที่มาร่วมชุมนุมก็คือ ผู้รับสาร สื่อ/ช่องทางในการสื่อสาร คือ เวลา/สถานที่/ฉากการประกอบพิธี เนื้อหาสาร ได้แก่ กิจกรรม/ บทสวด/การสนทนาที่เกิดขึ้น/เสียงดนตรี ฯลฯ

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการประกอบพิธีกรรมด้านความเชื่อ/ศาสนา โดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เช่น พิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผี ฯลฯ ในพิธีกรรมแบบนี้จะมีการอัญเชิญเทพเจ้า เจ้าพ่อเจ้าแม่ วิญญาณบรรพบุรุษ ฯลฯ มาประทับทรงใน "ร่างทรง/ม้าขี่" (ภาษาเหนือ) คำว่า "ผู้ประทับทรง/ร่างทรง" นี้ในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า "medium" (รูปเอกพจน์ของคำว่า media) ซึ่งเป็นคำเดียวกับคำว่า "สื่อ / สื่อกลาง / ตัวกลาง" ฉะนั้นหากพิจารณาพิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผีด้วยแบบจำลองทางการสื่อสารคือ S-M-C-R (Sender-Message-Channel/ Media-Receiver) ก็จะสามารถเทียบเคียงได้ทุกองค์ประกอบดังนี้

Sender: ผู้ส่งสาร = เทพเจ้า/เจ้าพ่อเจ้าแม่/วิญญาณ

Message: เนื้อหา = เนื้อหาสารที่สนทนากัน

Channel/Media: สื่อ = คนทรง

Receivers: ผู้รับสาร = สมาชิกที่เข้าร่วมพิธี

ดังนั้น จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า พิธีกรรมนั้นก็เป็น การสื่อสารรูปแบบหนึ่ง แต่ทว่า จะเป็นรูปแบบการสื่อสารแบบไหน เป็นรายละเอียดที่จะต้องศึกษากันไป

แนวคิดเรื่องแบบจำลองเชิงพิธีกรรม (Ritualistic Model) กรรณิการ์ เฟ็งปรังก์ และ กาญจนา แก้วเทพ (2548) แบ่งแบบจำลองการสื่อสารได้เป็นแบบกว้างๆ ได้แก่ แบบจำลองเชิงถ่ายทอด (Transmission Model) และแบบจำลองเชิงพิธีกรรม (Ritualistic Model) ซึ่งแบบจำลองทั้งสองมีองค์ประกอบย่อยที่แตกต่างกันดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบแบบจำลองเชิงถ่ายทอดและแบบจำลองเชิงพิธีกรรม

ลำดับที่	แบบจำลองเชิงถ่ายทอด	แบบจำลองเชิงพิธีกรรม
1	เป้าหมายหลัก คือ การถ่ายทอดข่าวสารเพื่อการโน้มน้าวใจผู้รับสาร (Persuasion)	เป้าหมายหลัก คือ การสร้างเสริมความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับสาร (Shared Meaning)
2	ความสำคัญของการสื่อสารจึงอยู่ที่ผู้ส่ง (Sender-centered)	ความสำคัญอยู่ที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งต้องทำความเข้าใจกันและกัน
3	ทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นแบบทางเดียว (One-way flow) และเป็นแนวตั้ง (vertical)	ทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นแบบสองทาง (Two-way flow) และเป็นแนวระนาบ (horizontal)

4	บทบาทของการเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารจะตายตัวตลอดกระบวนการสื่อสาร	บทบาทของผู้ส่งสารและผู้รับสารจะสลับสับเปลี่ยนกันไม่มีการผูกขาด
5	ผลลัพธ์ของการสื่อสารเมื่อสิ้นสุดกระบวนการผู้รับสารจะรู้ข่าวสาร หรือเห็นคล้อยตามผู้ส่งสาร หลังจากการสื่อสารสิ้นสุดแล้ว	ทั้งผู้ส่งและผู้รับสารจะแลกเปลี่ยนข่าวสาร และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

แบบจำลองเชิงพิธีกรรม (Ritualistic Model) มีความเกี่ยวข้องกับ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเนื่องจากการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการสื่อสารที่ต้องการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับสาร ซึ่งการที่ผู้สื่อสารจะสามารถสร้างความเข้าใจร่วมกันได้นั้นจำเป็นที่ผู้สื่อสารจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น/อารมณ์ ความรู้สึก/ ประสบการณ์ ผ่านการสื่อสารแบบสองทางที่ไม่มีใครผูกขาดบทบาทการเป็นผู้ส่งสารหรือผู้รับสารอย่างตายตัว หากแต่จะมีการสลับบทบาทเป็นผู้ส่งและผู้รับหมุนเวียนไป (Role Shifting) เป็นการเปิดโอกาสให้คู่การสื่อสารทั้งสองฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร จากแนวคิดทั้ง 4 แนวคิดเบื้องต้นสามารถนำมาปรับใช้กับแนวคิดการบริหารจัดการการสื่อสารเพื่อการพัฒนาของ Mercado (อ้างใน พวงชมพู ไชยมาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์, 2556, น.39-41) ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติงานและขั้นการตรวจสอบและประเมินผล โดยเป็นการเน้นการบริหารจัดการทั้งในมิติของการบริหารงานและการบริหารคนบนพื้นฐานของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามกระบวนการพัฒนาแบบทางเลือก ดังนี้

ขั้นวางแผน 1) ในการพัฒนานั้นจำเป็นที่นักพัฒนาจะต้องสร้างแนวคิดเชิงบวก ในการพัฒนามองให้เห็นศักยภาพของชุมชนในการที่จะดำเนินงานพัฒนาร่วมกันกับตน อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้นักพัฒนามองชุมชนในแง่บวกมากเกินไปจนเกินความเป็นจริง จึงจำเป็นที่นักพัฒนาและชุมชนจะต้องร่วมกันวิเคราะห์ชุมชนเพื่อสะท้อนภาพที่แท้จริงอันนำไปสู่การวางแผนในการพัฒนาต่อไป เราสามารถนำหลักการของ SWOT Analysis ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ชุมชน โดยพิจารณาจากทั้งปัจจัยภายในและสภาพแวดล้อมของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่องานพัฒนา 2) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามา มีส่วนร่วมตั้งแต่การระบุปัญหาการค้นหาวิธีแก้ไขและการดำเนินการแก้ไข โดยนักพัฒนาอยู่ในฐานะผู้สนับสนุนกระบวนการดังกล่าว ซึ่งนอกจากจะทำให้การพัฒนานั้นสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาแล้วยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถที่จะเป็นนักพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง

ขั้นปฏิบัติงาน ในการดำเนินงานพัฒนาจำเป็นที่จะต้องนำการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเข้ามาใช้ในกระบวนการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ตามนัยยะที่หนึ่งที่ใช้การสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ

เพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม เช่น การแลกเปลี่ยนหรือแสดงความคิดเห็นทั้งในระดับกลุ่มที่มีรูปแบบการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ และในที่ประชุมซึ่งมีรูปแบบการสื่อสารที่เป็นทางการ หรือการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมตามนัยยะที่สองที่เปิดให้คนได้เข้ามามีส่วนร่วมในตัวสื่อชุมชนและใช้สื่อชุมชนนั้นกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความสนใจและเข้าร่วมงานพัฒนา เช่น การใช้สนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนได้ใช้หอกระจายข่าวในการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่ดีอันจะส่งผลในการเข้าร่วมงานพัฒนาในที่สุด อย่างไรก็ตามการสร้างการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นจำเป็นต้องมีการวางแผนและจัดระบบการสื่อสารให้ชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาไม่สามารถเกิดขึ้นได้เองตามยถากรรม แต่เป็นการสื่อสารที่ต้องการความเสียสละจากผู้ร่วมสื่อสารไม่ว่าจะเป็นด้านสติ ปัญญา แรงกายและแรงใจดังที่ได้เสนอไปแล้วในช่วงแรก นอกจากนี้ในการวางแผนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมยังจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากการวิจัย หรือสำรวจชุมชน เนื่องจากในแต่ละชุมชนย่อมมีบริบทที่แตกต่างกันและบริบทชุมชนที่แตกต่างกันเหล่านี้ย่อมส่งผลต่อรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ในแต่ละชุมชนให้มีความแตกต่างกัน

ขั้นการตรวจสอบและการประเมินผล ในการตรวจสอบและประเมินผลจำเป็นต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อก่อให้เกิดการตรวจสอบและประเมินผลจากสายตาของคนในชุมชนร่วมกับนักพัฒนา เนื่องจากการดำเนินงานพัฒนานั้นเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักพัฒนา การตรวจสอบและประเมินผลดังกล่าวจะทำให้ทั้งชุมชนและนักพัฒนาได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จหรือความล้มเหลว รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้เป็นเช่นนั้นและนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการทำงานด้านพัฒนาด้วยตนเองในอนาคตต่อไป

จากแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพิธีกรรม ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบในการกำหนดคำถามสำหรับการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในพิธีรำบวงสรวงท้าวสุรนารีประจำปีพุทธศักราช 2564 และการเข้าร่วมการฝึกซ้อมรำบวงสรวงท้าวสุรนารีประจำปีพุทธศักราช 2565

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับทุนของบูดีเยอ

มีนักวิชาการได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับทุน ซึ่งปีแอร์ บูร์ดีเยอ (Bourdieu, P.,1986) นักสังคมวิทยา/มานุษยวิทยา/ปรัชญา ชื่อตั้งชาวฝรั่งเศส ได้เสนอว่า ‘ทุน’ มีหลายรูปแบบ ไม่เฉพาะแต่ทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) ในรูปแบบของเงินทองทรัพย์สินที่เราคุ้นเคยเท่านั้นแต่ทุนยังปรากฏในรูปแบบอื่น ๆ อีกหลายรูปแบบ และทุนแต่ละรูปแบบมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน สามารถเปลี่ยนรูปจากประเภทหนึ่งเป็นอีกประเภทหนึ่งได้ สำหรับทุนทางวัฒนธรรม บูร์ดีเยอได้จำแนกให้ย่อยลงไปอีก ได้แก่

ทุนทางวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในรูปการแสดงออกของร่างกายและจิตใจ (embodied state) ทุนทางวัฒนธรรมรูปแบบนี้มักต้องอาศัยระยะเวลาในการประกอบตัวเป็นรูปร่าง อาทิ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถทางภาษา ทักษะ รสนิยม ฯลฯ

ทุนทางวัฒนธรรมที่ถูกทำให้เป็นวัตถุ (objectified state) ทุนทางวัฒนธรรมรูปแบบนี้มีความเป็นรูปธรรม บุคคลสามารถครอบครองได้ เช่น ของใช้ฟุ่มเฟือยหรูหรา บ้านหลังใหญ่ รถยนต์ราคาแพง สินค้าแบรนด์เนมของสะสมที่มีมูลค่า หนังสือ ฯลฯ

ทุนทางวัฒนธรรมเชิงสถาบัน (institutionalized state) เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ยึดโยงกับความเป็นสถาบัน เช่น การได้เรียนและจบการศึกษาจากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง การได้ทำงานในองค์กรขนาดใหญ่

ในสังคมที่ให้คุณค่าแก่คุณสมบัติบางประการ บุคคลสามารถสร้างความแตกต่างให้ตนเองผ่านการยอมรับในคุณค่าจากคุณสมบัติต่าง ๆ ที่มี การที่มีคุณสมบัติพิเศษที่สังคมให้คุณค่าแตกต่างจากบุคคลอื่นในสังคมนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์รวมตัวเป็นกลุ่มก้อน เป็นเครือข่ายทางสังคม (network) บุรีดีเยอมองว่า การเป็นสมาชิกของเครือข่ายหรือในสังคมไทยอาจจะเรียกว่าเป็นคนมีเส้นสาย ถือเป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งที่สามารถเอื้อประโยชน์ได้รับความช่วยเหลือ ได้รับการอำนวยความสะดวกในสังคมมากกว่า ซึ่งสิ่งนี้เองที่บุรีดีเยอร์เรียกว่า ทุนทางสังคม (social capital) ทุนทางสังคมมีผลต่อภาพลักษณ์ของบุคคล ส่งผลต่อการรับรู้และความรู้สึกต่อสถานภาพจากคนในสังคมที่มีต่อบุคคลนั้น ซึ่งบุรีดีเยอร์เรียกว่า ทุนเชิงสัญลักษณ์ (symbolic capital) บุรีดีเยอร์ยังเสนอว่าทุนสามารถแปรสภาพจากประเภทหนึ่งไปอีกประเภทหนึ่งได้ การสร้างทุนประเภทต่างๆ เป็นกิจกรรมที่มนุษย์ทำทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัวในการต่อสู้ ดิ้นรน แข่งขัน ต่อรอง การสร้างทุนประเภทต่างๆ นี้ ถูกมองว่าเป็นตัวการผลิตซ้ำความแตกต่างทางสังคม (social distinction) ซึ่งทำให้เกิด “ชนชั้น” ในสังคม (ทีมงาน The Matter, 2562)

ผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับทุนของบุรีดีเยอร์มาใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลเครือข่ายการสื่อสารของนางรำบวงสรวงเนื่องจากเป็นกลุ่มที่ต้องใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์จึงทำให้เครือข่ายของนางรำชนชั้นกลางอยู่ได้อย่างเหนียวแน่น

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยม

แนวคิดสตรีนิยมเริ่มเกิดขึ้นในช่วงแรกด้วยจุดมุ่งหมายทางการเมืองของ ขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิง เพื่อทำความเข้าใจถึงความเป็นรองของผู้หญิง รวมทั้งการถูกกีดกันหรือกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบในพื้นที่ทางสังคม สตรีนิยมยังเป็นที่ยอมรับในวาทกรรมทางสังคมและการเมืองทั่ว ๆ ไป และเป็นที่ยกอ้างถึงในวาระต่าง ๆ ในสถานที่ ต่างๆ ที่มีการพูดถึงความไม่เท่าเทียมกัน (Beasley, 1999 อ้างใน อรอนงค์ โฆษิตพิพัฒน์, 2563) ที่ได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ในการมองปรากฏการณ์ในแต่ละสังคม รวมทั้งส่งผลต่อการกระทำต่าง ๆ เพราะขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมักทำให้คนมองโลกได้กว้างขึ้น แต่ในแนวคิดสตรีนิยมกลับมองว่าสตรีนิยมไม่เพียงสะท้อนความเป็นรองของผู้หญิงยังได้อธิบายถึงความยุติธรรมกว่าระบบคิดอื่นในการมองและอยู่ร่วมกันในโลก เพราะสตรีนิยมมองว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่มีความจำเป็นที่ต้องใช้ความรุนแรง การเอารัดเอาเปรียบ การข่มเหงรังแก และสงคราม

นักสตรีนิยม โลว์และ เบนส์ตัน (Lowe & Margaret, 1991 อ้างใน อรอนงค์ โฆษิตพิพัฒน์, 2563) ได้กล่าวถึง ในสังคมปัจจุบันสตรีนิยมได้แสดงออกถึงความรู้สึกฉับไวต่อการกดขี่ขูดรีดในทุก ๆ ด้านมากกว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอื่น ๆ ได้ปรากฏส่วนของความเชื่อในเรื่องความเท่าเทียมกัน รวมทั้งการต่อต้านชนชั้นนำในสังคม แต่เห็นได้ชัดว่าสตรีนิยมเป็นตัวแทนของการวิเคราะห์เป็นวิถีในการพิทักษ์สิทธิชีวิตและการเมืองและเป็นวิถีในการตั้งคำถามและค้นหาคำตอบมากกว่าที่จะเป็นผลสรุปทางการเมืองเกี่ยวกับการกดขี่ของผู้หญิงและกำลังเป็นการนำวิธีนี้มาใช้ประสบการณ์ของตนเองในฐานะที่เป็นผู้หญิงเพื่อแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นอยู่

ในมุมมองของนักสตรีนิยม กาญจนา แก้วเทพ (2541) ได้สรุปจุดยืนของกลุ่มสตรีนิยมแต่ละกลุ่มไว้ดังนี้

1. กลุ่มสตรีนิยมแนวเสรีนิยม (Liberal Feminism) กลุ่มนี้เห็นว่าสังคมกำลังเปลี่ยนแปลงไปแต่บทบาทสตรียังถูกหยุดยั้งให้อยู่กับที่ ดังนั้นจึงต้องมีการพัฒนาสตรีให้ก้าวหน้าตามไป กลุ่มนี้จะไม่สนใจปัญหาการวิเคราะห์ระบบสังคมโดยรวมเท่าใดนัก

2. กลุ่มสตรีนิยมแนวก้าวหน้า (Radical Feminism) กลุ่มนี้เห็นว่าระบบสังคมที่มีอยู่เป็นระบบถืออำนาจชายเป็นใหญ่ (Patriarchal Society) ในสังคมเช่นนี้ชะตากรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้หญิงจะถูกกำหนดให้มีฐานะต่ำต้อย

3. กลุ่มสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ (Marxist Feminism) กลุ่มนี้สนใจการวิเคราะห์ระบบสังคมที่เป็นอยู่ว่าเป็นระบบทุนนิยมที่มีชนชั้นภายใต้ระบบนี้สถานภาพของผู้หญิงจะถูกเอารัดเอาเปรียบอย่างถึงที่สุด การปรับปรุงสถานภาพของสตรีจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ มีการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ปราศจากชนชั้น

4. กลุ่มสตรีนิยมแนววัฒนธรรม (Cultural Feminism) กลุ่มนี้จะสนใจลักษณะทางอุดมการณ์ของความเป็นหญิง-ชายที่ถูกวัฒนธรรมของสังคมเป็นตัวกำหนด และเห็นว่าทิศทางของการเปลี่ยนแปลงต้องมุ่งไปสู่การเปลี่ยนในระดับวัฒนธรรมดังกล่าว

ผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์มาใช้เพื่อวิเคราะห์การรวมกลุ่มของสตรีที่เป็นสัญลักษณ์ของหญิงกล้าเมืองย่าโมที่กอบกู้เอกราชให้กับชาวจังหวัดนครราชสีมาได้ เพื่ออภิปรายผลเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพของสตรีที่รวมพลังกันแสดงจุดยืนทางสังคมให้ยอมรับในเครือข่ายทั้งจุลภาคและมหภาค

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการสื่อสาร

มีนักวิชาการได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการสื่อสาร ดังนี้

คมสัน รัตนะสิมากุล (2559) วิจัยเรื่อง การศึกษาเครือข่ายการสื่อสารกับการประกอบสร้างความหมายการพัฒนาแบบยั่งยืนของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายการสื่อสารเป็นลักษณะแบบวงล้อ กล่าวคือ จะมีผู้นำความคิดเห็น หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นแกนแต่ละด้าน เช่น ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ ด้านการผลิตแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ ด้านการจักสาน ฯลฯ ได้เริ่มต้นหาความรู้และทดลองทำงานประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรม จึงได้มีเป้าหมายจะขยายผลไปยังคนอื่น ๆ ในชุมชน จากนั้นจึงใช้ตนเองเป็นสื่อเพื่อสื่อสารไปยังคนใกล้ชิดที่อยู่ใกล้บ้านโดยรวม เป็นกลุ่มเล็ก ๆ แล้วจึงค่อยขยายออกไปเป็นกลุ่มใหญ่มากขึ้นเรื่อย ๆ

2.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารพิธีกรรม

มีนักการศึกษาได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารพิธีกรรม ดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ (2553) ใช้ข้อเสนอของ E.W.Rothenbuhler ที่ระบุถึงคุณลักษณะสำคัญ ๆ ที่ปรากฏในค่านิยมอันหลากหลาย ของ “พิธีกรรม” ตัวอย่างเช่น พิธีกรรมเป็นการลงมือกระทำ เป็นการกระทำที่สมัครใจ และเป็นการสื่อสารที่ปราศจากสารสนเทศ ในตอนสุดท้ายให้ข้อสังเกตว่า แม้จะล่วงเข้าสู่ยุคสังคมสมัยใหม่ หากทว่า กิจกรรมที่เรียกว่า “พิธีกรรม” ทั้งแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ยังคงมีปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คน ในแง่นี้จากกล่าวได้ว่า การสื่อสารเชิงพิธีกรรมนั้นเป็นองค์ประกอบที่ยังคงมีความสำคัญและมีการปรับเปลี่ยนไปเพื่อดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุรนารีจังหวัดนครราชสีมาเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) การสังเกตภาคสนามแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview)

3.1 วิธีการทำการวิจัย ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ได้แก่

- 1) การสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation)
- 2) การสังเกตภาคสนามแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation)
- 3) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview)

3.2 แหล่งข้อมูล

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) พื้นที่ที่ผู้วิจัยมีเครือข่ายในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลด้วยการบอกต่อ (Snowball Sampling) การเข้าถึงเป็นทอด ๆ จึงเอื้อให้สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้สะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนั้นผู้วิจัยยังใช้การสังเกตการณ์ (Observation) และมีส่วนร่วม (Participation) การเข้าร่วมในโปรแกรมสนทนากลุ่มไลน์ของผู้รับวงสรวง โดยการสังเกตจะไม่เปิดเผยสถานะผู้วิจัยแต่การสัมภาษณ์จะเปิดเผยสถานะทุกครั้ง และจะศึกษาจากบริบทแวดล้อม (Context) ต่าง ๆ ของพื้นที่การรับวงสรวง

3.3 ประเด็นคำถาม

ผู้วิจัยจะเป็นผู้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) ด้วยตนเองจดประเด็นและบันทึกคำสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง โดยมีแนวคำถามแบบไม่มีโครงสร้างคำถามตายตัว (Unstructured Questionnaires) ประกอบการสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการข้อมูลด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

1. ข้อมูลประชากรศาสตร์
2. ความเป็นมาของการรับวงสรวง
3. ระยะเวลาที่รับวงสรวง เหตุผลที่รับวงสรวง

4. การรวมกลุ่มตั้งแถว ขนาดของกลุ่มและการเปลี่ยนแถวรับวงสรวง
5. สถานที่ฝึกซ้อม การเดินทางและช่องทางการสื่อสารกับกลุ่มผู้รับวงสรวง
6. การเลือกร้านตัดผ้า ทำผม และจัดซื้อเครื่องประดับ
7. ประสบการณ์รับวงสรวงทำวสุรนารี การวางแผนการรวมกลุ่มของชุมชน
8. การปรับตัวและการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อให้ได้ซ้อมรับ/รับวงสรวงทำวสุรนารีในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ (โควิด-19)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลและระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

เก็บข้อมูลทั้งเอกสาร การนำเสนอข่าวผ่านโซเชียลมีเดียและเฟซบุ๊กส่วนบุคคล รวมทั้งข้อความการสนทนากลุ่มด้วยโปรแกรมสนทนาไลน์ของนางรำ ยกตัวอย่างการนำเสนอข่าวจากสื่อมวลชนผ่านเพจข่าวสารท้องถิ่นจากช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ นอกจากนั้นยังสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept interview) ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2565 – วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดพิธีรับวงสรวงทำวสุรนารี ได้แก่ ครูฝึกซ้อม 3 ท่าน และนางรำ ทั้งหมดจำนวน 8 ท่าน เป็นผู้ที่รับวงสรวงไม่น้อยกว่า 5 ปี นอกจากนั้นผู้วิจัยยังเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในพิธีรับวงสรวงทำวสุรนารี ประจำปีพุทธศักราช 2564 สถานที่เก็บข้อมูลคือ ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ นครราชสีมา ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า นครราชสีมาและศูนย์การค้าเทอร์มินอล 21 โคราช และการรวมกลุ่มย่อย ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในปี พ.ศ.2564 นอกจากนั้นยังถอดประสบการณ์จากผู้วิจัยจากการรับวงสรวงที่บริเวณทำวสุรนารี 5 ปี นอกจากนั้นยังเก็บข้อมูลจากเพื่อนในเฟซบุ๊กและเก็บข้อมูลจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มในโปรแกรมสนทนาไลน์ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลอีกด้วย

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้วิเคราะห์จากการสังเกตการณ์ และเป็นผู้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ใช้แบบสัมภาษณ์และเครื่องบันทึกเสียง นอกจากนั้นยังใช้สมุดบันทึกภาคสนาม (field notes)

สมุดบันทึกภาคสนาม ใช้เพื่อบันทึกวัน เวลา สถานที่ และรายละเอียดการสัมภาษณ์ และบันทึกข้อมูลที่สำคัญเป็นระยะ ๆ ซึ่งการสัมภาษณ์เป็นไปในลักษณะการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และจะบันทึกข้อความถามเพื่อไม่ให้เกิดการพูดคุยออกนอกประเด็น

บันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง (mp3) ผู้สัมภาษณ์จะขออนุญาตสัมภาษณ์ บอกจุดประสงค์การสัมภาษณ์ อธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย เปิดเผยตัวตนของผู้ให้สัมภาษณ์และขออนุญาตถอดประสบการณ์และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในรายงานการวิจัย ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มตัวอย่างทั้งการ

สนทนาด้วยโปรแกรมสนทนาไลน์กลุ่ม สนทนาส่วนตัว และการสังเกตการณ์การสร้างเครือข่ายของผู้รับวงสรวงทำว
 สุนารีผ่านเครือข่ายเฟซบุ๊ก ทั้งนี้การบันทึกบรรยากาศของผู้ให้สัมภาษณ์นั้นจะใช้เครื่องมือทั้งการสังเกตการณ์
 แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ทั้งเห็นหน้าค่าตาและการสร้างเครือข่ายในช่องทางต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์
 โปรแกรมสนทนาไลน์ เป็นต้น การบันทึกเสียงจะช่วยให้การสอบถามไม่สะดุด ไม่ต้องพะวงกับการจดมากนัก และ
 ช่วยแยกประเด็นคำถาม มีส่วนช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลจากการถอดเสียงที่บันทึกสะดวกขึ้น

โทรศัพท์มือถือ ใช้สัมภาษณ์ในกรณีที่ไม่สะดวกเดินทางด้วยข้อจำกัดของเวลาและสถานที่จึงวิดีโอคอล
 สนทนากันหรือใช้ในกรณีที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม และใช้โทรศัพท์บันทึกภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์ และสถานที่
 ที่เก็บข้อมูล รวมทั้งบันทึกภาพการสนทนาไลน์ สนทนาส่วนบุคคลในไลน์หรือเฟซบุ๊ก แอปพลิเคชันและเว็บไซต์ที่
 เกี่ยวข้องกับข่าวสารของการรับวงสรวงทำวสุนารี

3.6 การทดสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหาและแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญ
 ตรวจสอบ ปรับแก้ แล้วนำไปใช้เป็นกรอบสำหรับเก็บข้อมูล

3.7 การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม และ
 ภายหลังจากการเก็บข้อมูลในแต่ละวัน ผู้วิจัยนำผลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ แยกประเภท เพื่อนำไปวิเคราะห์ตลอด
 ระยะเวลาการทำวิจัย การนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการเก็บข้อมูลเนื้อหาโดยข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์
 ด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุนารีจังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุนารีจังหวัดนครราชสีมาและเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุนารีจังหวัดนครราชสีมา เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept Interview) ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2564 – วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 การรายงานผลการวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมจากสถานที่ฝึกซ้อมรับวงสรวงท้าวสุนารี สถานที่เก็บข้อมูลคือ ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ นครราชสีมา ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า นครราชสีมาและศูนย์การค้าเทอร์มินอล 21 โคราช การรวมกลุ่มย่อย ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในปี พ.ศ.2564 นอกจากนั้นยังเก็บข้อมูลจากเพื่อนในเฟซบุ๊กและเก็บข้อมูลจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มในโปรแกรมสนทนาไลน์เพื่อเก็บข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยตามประเด็นต่อไปนี้

1. ข้อมูลประชากรศาสตร์
2. ความเป็นมาของการรับวงสรวงท้าวสุนารี
3. ระยะเวลาที่รับวงสรวง เหตุผลที่รับวงสรวง
4. การรวมกลุ่มตั้งแถว ขนาดของกลุ่มและการเปลี่ยนแถวรับวงสรวง
5. สถานที่ฝึกซ้อม การเดินทางและช่องทางการสื่อสารกับกลุ่มผู้รับวงสรวง
6. การเลือกร้านตัดผ้า ทำผม และจัดซื้อเครื่องประดับ
7. ประสบการณ์รับวงสรวงท้าวสุนารี การวางแผนการรวมกลุ่มของชุมชน
8. การปรับตัวและการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อให้ได้ซ้อมรับ/รับวงสรวงท้าวสุนารีในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ (โควิด-19)

จากการสัมภาษณ์ครูฝึกซ้อมรับวงสรวงท้าวสุนารี 3 ท่าน และนางรับวงสรวงท้าวสุนารี จำนวน 8 ท่านสรุปประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ได้ดังนี้

1. ข้อมูลประชากรศาสตร์

1.1 ครูผู้ฝึกซ้อมรำบวงสรวง เป็นบรมครูด้านนาฏศิลป์ของจังหวัดนครราชสีมา และเป็นบุคคลสำคัญที่เข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนกระทั่งปัจจุบัน ดังนี้

ตารางที่ 2 สรุปข้อมูลประชากรศาสตร์ครูผู้ฝึกซ้อมรำบวงสรวงท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับที่	ชื่อ- ชื่อสกุล	ตำแหน่ง	วันที่ สัมภาษณ์	สถานที่สัมภาษณ์
1	ครูพนารัตน์ ศรีแสง	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏ ศิลป์นครราชสีมา	10 กุมภาพันธ์ 2565	ศูนย์การค้าเซ็นทรัล พลาซ่านครราชสีมา
2	ดร.ทฤทัย นัยโมกข์	รองผู้อำนวยการ วิทยาลัยนาฏ ศิลป์นครราชสีมา	10 กุมภาพันธ์ 2565	ศูนย์การค้าเซ็นทรัล พลาซ่านครราชสีมา
3	ครูதியາพรรณ ประพันธ์วิทยา	อดีตรองผู้อำนวยการนาฏศิลป์ นครราชสีมา	15 กุมภาพันธ์ 2565	บ้านพัก

1.2 นางรำบวงสรวงท้าวสุรนารี จำนวน 8 ท่าน ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบบอกต่อ (Snowball Sampling) จากบุคคลที่ผู้วิจัยมีเครือข่ายเพื่อให้ได้ข้อมูลจากบุคคลสำคัญในเครือข่ายที่หลากหลายและตอบคำถามได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ตารางที่ 3 สรุปข้อมูลประชากรศาสตร์นางรำบวงสรวงท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา
จำนวน 8 ท่าน ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อ- ชื่อสกุล	ตำแหน่ง	วันที่สัมภาษณ์	สถานที่สัมภาษณ์
1	คุณประกายมาศ กิริวัฒน์ศักดิ์	รองนายกิ่ง กาชาด อ.สูงเนิน	1 ธันวาคม 2564	งานเลี้ยง อ.สูงเนิน
2	คุณทศวรรณิ อ่อนดี	ข้าราชการ อบต. บ้านเกาะ	10 กุมภาพันธ์ 2565	ศูนย์การค้าเซ็นทรัล พลาซ่านครราชสีมา
3	คุณพรพรรณ กลั่นสระน้อย	ข้าราชการครู โรงเรียนปรางค์ชัย ประชานิรมิต	10 กุมภาพันธ์ 2565	ศูนย์การค้าเซ็นทรัล พลาซ่านครราชสีมา
4	พันโทหญิงอุดมพร พลศักดิ์	ข้าราชการทหาร	15 กุมภาพันธ์ 2565	โปรแกรมสนทนาไลน์
5	คุณคณิตตา ไตรตระกูลสินธุ์	เจ้าของธุรกิจ ร้านวิษณุภัณฑ์	16 กุมภาพันธ์ 2565	ร้านวิษณุภัณฑ์ จ.นครราชสีมา
6	คุณสุวรรณา หนูเพชร	พยาบาล โรงพยาบาล มหาราช	16 กุมภาพันธ์ 2565	โทรศัพท์
7	คุณจิตตานันท์ สิริธนพงศ์ภัก	เจ้าของร้านตัดชุด ชाल่า	17 กุมภาพันธ์ 2565	ร้านชาล่า
8	คุณวราพร ป้อมสา	เจ้าของร้านเล็ก ขนมหวาน	17 กุมภาพันธ์ 2565	ตลาดประปา

2. ความเป็นมาของการร่ำวงสรวงท้าวสุรนารี

จากการสัมภาษณ์เจ้าเล็กรัตนาพรพรรณ ประพันธ์วิทยา (สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2565) สรุปได้ว่า

ปี 2537 วิทยาลัยนาฏศิลป์เริ่ม
มีการจัดการเรียนการสอน

ปี 2539 คุณฉวีวรรณ สุภสร นายกละอังกาชาด และ
คุณหญิงแม่ปิ่นทอง ทรงสุนทร ภริยานายกละอังกาชาด
ที่ 2 และผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนดให้มีการ
ร่ำวงสรวงท้าวสุรนารี

“เมื่อปี พ.ศ. 2537 วิทยาลัยนาฏศิลป์ก็มีการเรียนการสอน เมื่อปี พ.ศ. 2539 สมัยนายกละอังกาชาดคือ คุณแม่เมือง ฉวีวรรณ สุภสร ทุกคนดีใจมากที่วิทยาลัยนาฏศิลป์เกิดขึ้น ท่านนายกรัฐมนตรีนั่นคือ ท่านชาติชาย ชุณหะวัณ ท่านได้ตั้งงบประมาณ เอามาปลูกสร้างวิทยาลัยนาฏศิลป์ ต่อมาก็มีโรงละครแห่งชาติ ผู้อำนวยการคนแรกคือ ท่านเพ็ญทิพย์ จันทุม ท่านคุณหญิงแม่ปิ่นทอง ทรงสุนทร เป็นภริยาของท่านแม่ท้าวภาคที่ 2 สมัยนั้นได้มาหารือกันโดยท่านคุณแม่ฉวีวรรณได้กล่าวว่า “เมืองนครราชสีมาเรามีท่านย่าโมเป็นวีรสตรีผู้กล้า เป็นตัวแทนของหญิงกล้า จนเป็นคำขวัญจังหวัดนครราชสีมา และมีการบวงสรวงฉลองชัยชนะ ตั้งแต่ปีที่ท่านชนะศึกมา มีการบวงสรวงและทำบุญเรื่อยมา โดยมีการนำทีมโดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัด มีการทำพิธีสักการะมาตลอด สตรีเมืองนครราชสีมาควรมารวมตัวกัน เมืองโคราช ดนตรีก็มีเป็นดนตรีประจำถิ่น สตรีนครราชสีมาเราน่าจะมีการร่ำวงสรวง แสดงถึงความพร้อมเพรียง ความกตัญญูต่อบุคคลที่มีพระคุณของบ้านเมือง โดยเอาตัวแทนของสตรีต่าง ๆ มา จากนั้นก็ได้หารือกันและรับงานตรงนี้ โดยที่มอบหมายงานให้วิทยาลัยนาฏศิลป์เป็นแม่งาน ร่วมกับทางกาชาดทางวิทยาลัยนาฏศิลป์หารือกัน และได้ให้อำนวยการของโรงเรียนบ้านเทพนิมิต คือ ท่านประจวบ สว่างพลกรัง เราได้ไปในทุกห้องที่ได้เชิญนักปราชญ์ของชาวบ้านมาเป็นคณะกรรมการที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ เพื่อนำตัว แนะนำวิทยาลัย ท่านประจวบมีความสามารถ หลาย ๆ อย่าง ทั้งการประพันธ์เพลง รู้จักคนเก่าแก่ ท่านจึงแต่งเพลงสดุดีวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์บวงสรวงท้าวสุรนารี นี่คือเพลงแม่แบบที่เราใช้ถึงทุกวันนี้ ในปีนั้นมีแคนี่ที่แต่ง

เป็นทำนองสรภัญญะ ที่เอาทำนองนี้เพราะเป็นทำนองที่เขาใช้กล่าวถึงพระพุทธคุณ เอาไว้ใช้บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เลยกลายเป็นต้นแบบ แม่แบบจนถึงทุกวันนี้ ดนตรีก็ยังเป็นโปงลางอยู่ รำช่วงแรก ๆ มีแต่ผู้ใหญ่จริง ๆ ค่ะ มีไม่ถึงร้อยคน ดนตรีใช้การบรรเลงสรภัญญะประกอบโปงลาง การแต่งกายง่าย ๆ คือ นุ่งโจงกระเบนสีเขียว เสื้อแขนกระบอกสีเหลือง เอาผ้าโจงกระเบนมาทำเป็นผ้าตะเบงมาน พอรำออกไป ก็มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าเมืองโคราช ทำไมต้องโปงลาง ออกหนังสือพิมพ์”

ผลการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่ามีการกำหนดนโยบายมาจากผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา และส่งต่อนโยบายมาที่กาชาดจังหวัดนครราชสีมา และร่วมประชุมกับฝ่ายที่เกี่ยวข้องคือผู้บริหารและคณะครูวิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา การสื่อสารด้วยท่วงทำนองโปงลางได้รับการประเมินโดยผู้วิจารณ์โดยทั่วกัน จากนั้นจึงมีการปรับเปลี่ยนเสียงดนตรีเพื่อให้สอดคล้องกับพื้นถิ่นโคราช

ภาพที่ 2 บรรยากาศการสัมภาษณ์ครูติยาพรณ ประพันธ์วิทยา ณ บ้านพัก (สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2565)

จากการสัมภาษณ์ประเด็นการปรับเปลี่ยนการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีให้เป็นไปตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่นโคราช ครูติยาพรณ ประพันธ์วิทยา (สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2565) ได้อธิบายความเปลี่ยนแปลงของผู้รำบวงสรวงที่จะเข้ามาในเครือข่ายนี้ไว้ว่า “จากนั้นไม่เอาโปงลางแล้ว เอามโหรีโคราช และเริ่มเอานายก

เหล่ากาชาด เอนายกกิ่งกาชาดมารำ โดยกำหนดให้นายกกิ่งกาชาดต้องมาทุกอำเภอ และต้องมีผู้ติดตาม 4 คน ทุกอำเภอจะมา 5 คนเท่านั้น มีการแต่งกายปีที่ 2 ใช้เป็นผ้าขึ้น เสื้อใช้ผ้าไหม ผ้าแพร ผ้าว่วนเป็นสีเหลือง และใช้ผ้าขึ้นมีเชิง ลักษณะผ้าขึ้นโคราช เริ่มมีสไบตาดทองเข้ามา แล้ว 5 คนที่มารำต้องเอาไปต่อยอดที่อำเภอเป็นความเชื่อที่ต้องเอากลับไปรำที่บ้านของตนเอง

ปีต่อมา ปี 41 ก็เริ่มมีเพลงซำจะหงส์ดงลำไยเข้ามา ครูเลยได้แต่งเพลงซำจะหงส์ดงลำไย และเป็นผู้ขับร้องเองด้วย เราจะเก็บไว้เป็นชุด ๆ ชุดที่ 1 เป็นเพลงเซ็ด ชุดที่ 2 เป็นเพลงซำจะหงส์ดงลำไย ชุดที่ 3 เพลงซำโกรก เราก็เก็บไว้

พอมปี 43 เริ่มเอาเพลงโคราชขึ้นมา บางทีก็เอาเพลงที่มันครึกครื้น เพราะเป็นการเฉลิมฉลอง ก็แล้วแต่เราจะนำเสนอในที่ประชุมของจังหวัดนครราชสีมา มาให้พ่อแม่เมืองแม่เมืองดูว่าเพราะอะไรถึงนำเสนอแบบนี้ ๆ มีการเอาท่ารำของเพลงโคราชเข้ามา เช่น ท่ายอง ท่าข้างเทียมแม่ ท่าปลาไหลพันพวง การแต่งกายมีปีหนึ่งท่านผู้อำนวยการชินเข้าร่วมประชุมปกติจะนุ่งผ้าขึ้นก่อน

ประมาณปี 45-46 เปลี่ยนมานุ่งผ้าจีบหน้านาง ที่มาคือ คณะกรรมการท่านไปเห็นผ้าสีแดงสวย ลายดงาม ลักษณะเหมือนผ้าทางเหนือไม่เหมือนโคราช จึงประชุมกัน จึงสั่งให้ตัดเป็นทรงจีบหน้านาง ตอนนั้นจำนวนคนรำมีประมาณ 200 คน มีแต่คนสำคัญ จึงได้ทำเป็นคอนเสิร์ต การแต่งกาย**สตรีผู้สูงศักดิ์** มาถึงปีที่พระราชชนนีสวรรคต ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ไม่เอากระบวนท่าการร่าออก เป็นที่เราคิดเอง เป็นกระบวนท่าอนุรักษ์ จึงมาหารือกันว่าให้ปรับตามสถานการณ์บ้านเมือง โดยเปลี่ยนเป็นผ้าสีครีม ใส่เสื้อสีครีม สไบตาดทอง เพื่อเป็นการถวายอาลัยแก่พระราชชนนี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ไม่เอาการร่าอนุรักษ์เข้ามา ต้องทำดนตรีขึ้นใหม่ ให้บรรเลงซำ ๆ มีการขับเสภาไว้อาลัย แต่พระราชชนนี ท่ารำต่าง ๆ ก็เปลี่ยน มีการบรรจุเพลงไว้อาลัย ต่อมาก็มีของพระพี่นางเธอสวรรคต ก็มีการเปลี่ยน แต่งบทประพันธ์ไว้อาลัยออกมา พอตอนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ก็ใช้เป็นชุดสีเทา มีการร่าถวายอาลัย พอมีการผลัดเปลี่ยนรัชกาล เราก็มีการร่าเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 มีการร่าเทิดพระเกียรติ ของพระเจ้าน้องนางเธอกรมพระศรีสวางควัฒนฯ จนมาถึงปัจจุบัน เป็นปีที่ 26 ค่ะ ตอนแรกใช้เพลงสรภัญญะอย่างเดียว แล้วมีดนตรีมโหรีเข้ามาหนึ่งวันในจังหวัดออกและก็จังหวัดเข้า แล้วตอนหลัง คณะกรรมการที่จัดงานเห็นว่าควรมีการนำเพลงพื้นบ้านโคราชเข้ามา ก็มีการนำเพลงโคราชเข้ามา บางทีก็จะมีเพลงซำหงส์ดงลำไยคะ มีมโหรี มีเพลง คือ เพื่อเอาความเป็นโคราชมมาให้เห็นชัดเจนขึ้น”

ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ว่าการใช้ดนตรี บทเพลง และการแต่งกาย สะท้อนให้เห็นว่าการนุ่งโจง (โจงกระเบน) ในปีแรกนั้นไม่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของสตรีผู้สูงศักดิ์ การเลือกผ้าจะเลือกให้เหมาะสมกับท้องถิ่นโคราช และการเลือกสีผ้าจะปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปีนั้น หากต้องไว้ทุกข์ก็จะใช้ผ้าสีเทาในปีที่รัชกาลที่ 9

สวรรคต และเมื่อเปลี่ยนรัชกาลเป็นรัชกาลที่ 10 ก็จะสามารถใส่เสื้อผ้าสีเหลืองเพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง เมื่อต้องการสื่อสารถึงเรื่องราว ในราชสำนักก็จะเลือกเพลงและทำรำชั้นสูง การเลือกเพลงดนตรีเพลงช้า ๆ เมื่อต้องการสื่อสารถึงความสนุกสนานกับชาวบ้านทำนองเพลงและทำรำจะสื่อสารแบบง่าย ๆ การใช้ทำนองเพลงสรภัญญะเป็นเพลงเอกลักษณ์ของการรำวงสรวงทำวสุรนารีเพลงนี้จะเป็นเพลงหลักของการรำวงสรวงทำวสุรนารีทุกปี

3. ระยะเวลาที่รำวงสรวง เหตุผลที่รำวงสรวง

ผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์จะเข้าร่วมเครือข่ายมากกว่า 5 ปี ขึ้นไปให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า มีความศรัทธาต่อทำวสุรนารีรำเพื่อขอพรหรือสัญญาไว้ว่าจะรำตามจำนวนปีที่ได้บนบานศาลกล่าวเอาไว้ หรือบางคนสัญญาว่าจะรำจนกว่าร่างกายไม่ไหว แม้ว่าบางปีจะเกิดเหตุการณ์ไฟดับหรือว่าฝนตกขณะรำก็ไม่หยุดรำและช่วยกันร้องเพลงแสดงพลังหมู่จนกระทั่งจบเพลง เป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นพลังความสามัคคีของสตรีจังหวัดนครราชสีมาได้อย่างชัดเจน

ตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ที่เปิดกิจการขายพระเครื่องในจังหวัดนครราชสีมาให้ข้อมูลว่า “เพื่อน ๆ เขารำกันมา 9-10 ปีแล้วค่ะ เขาก็ชวนเราก็คิดว่ามาอยู่โคราชตั้งนานไม่เคยรำให้ท่านเลย รำให้สักทีเถอะ เพราะเราก็ค้าขายเกี่ยวกับคุณย่าเนาะ คุณย่าก็ให้เราขายดี มีอยู่มีกินถึงทุกวันนี้ เลยนัดเพื่อน ๆ คนที่ไม่เคยรำมารำ เพื่อนเขาก็บ่นไว้ลูกสอบตำรวจหญิงได้ เขาก็เลยมารำ” (คนิตตา ไตรตระกุลสินธุ์, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2565)

ภาพที่ 3 บรรยายภาคการสัมภาษณ์คุณคณิตตา ไตรตระกูลสินธุ์ ณ ร้านวิษณุภัณฑ์ จ.นครราชสีมา (สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2565)

ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนเชื่อว่าทำวสุนารีช่วยอำนวยความสะดวกให้ตนและครอบครัวหายจากอาการเจ็บป่วย “อยากรำตั้งแต่แรกแล้ว แต่เมื่อคนที่ได้รำต้องเป็นภรรยาข้าราชการค่ะ พ่อพ่อไม่สบาย เป็นโรคไต เลยอยากรำ ขอพรให้พ่อแข็งแรง สุขภาพพ่อดีขึ้น พี่สาวก็มาชวน ว่าไปรำแล้วขอพรให้พ่อ ก็เลยเริ่มรำ พ่อเริ่มรำ พ่อก็มีสุขภาพดีขึ้น ปีแรกรำได้ 2 ที่ คือที่ยาโมกับที่ศาลาลอย มาปีที่ 2 พ่ออาการไม่ค่อยดี เขามีรำที่ไหนของคุนย่า ก็ไปรำตลอด ก็รำมาเรื่อย ๆ มาหลายปี พ่อเพิ่งมาเสียปีที่แล้ว เลยคิดว่าจะรำต่อดีไหม ที่นี่แม่ก็มาสุขภาพไม่ดี มีไข้มาแรง พี่สาวเลยชวนรำต่อ จากขอพรให้พ่อเป็นขอให้แม่แทน เลยคิดว่าจะรำบวงสรวงยาตลอดไป เวลาจะทำอะไร มีปัญหาอะไร ก็จะขอให้คุนย่าช่วยแล้วก็ผ่านไปได้อย่างดีค่ะ” (วราพร ป้อมสา, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2565)

ภาพที่ 4 คุณวราพร บ่อมสา เจ้าของร้านเล็กขนมหวาน ณ ตลาดประปา (สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2565)

การบนบานศาลกล่าวขอพรคุณย่าโมแล้วทำตามที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวที่ทำให้เครื่องช่ายนางรำบวงสรวงท้าวสุนทรนารีจังหวัดนครราชสีมาเข้มแข็งช่วยเสริมร่างกายแรงใจให้ทำมาหากินกันได้ตลอดไป จากภาพข้างต้นจะเห็นว่านางรำบวงสรวงใช้ภาพรำบวงสรวงเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ร้านขายขนมหวานของตนเองเพราะเป็นวันที่ตนได้แต่งตัวเป็นพิเศษและแสดงให้เห็นความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุนทรนารีเสมอมา

4. การรวมกลุ่มตั้งแถว ขนาดของกลุ่มและการเปลี่ยนแถวรับวงสรวง

การรวมกลุ่มของนางรับวงสรวงจะต้องรวบรวมสมาชิกเข้าร่วมแถวรับจำนวน 8 คน และส่งข่าวสารเกี่ยวกับการรับวงสรวงเพื่อไปจับสลากแถวรับที่หอประชุมเปรมติณสูลานนท์ จากนั้นก็รวบรวมเงินไปจ่ายที่เสมียนตราจังหวัดนครราชสีมา และกระจายผ้าเพื่อไปตัดเพื่อรับได้ทันเวลา นอกจากนั้นยังกำกับติดตามการซื้อผ้าตามสถานที่ที่กำหนดไว้ การใช้ทุนทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญเนื่องจากการรับวงสรวงต้องใช้เงินซื้อผ้า ตัดผ้า แต่งหน้าและทำผม ค่าผ้า 1,500 บาท ค่าตัดชุดประมาณ 1,500 บาท ส่วนสไบนั้นจะใช้ที่ขายตามที่ส่วนกลางกำหนดให้หรือซื้อที่อื่นก็ได้ ไม่ได้เคร่งครัดเหมือนเมื่อก่อน ส่วนการแต่งหน้าทำผมนั้นขึ้นอยู่กับนางรับแต่ละคนว่าจะเข้าร้านหรือแต่งเอง

“การรวมกลุ่มตั้งแถวจะเป็นเพื่อน ๆ ที่สนิทกันค่ะ และเป็นคนที่บ้านที่อยากกราบถวายให้คุณย่าเพื่อเพิ่มบุญบารมีค่ะ การจับสลากเลือกแถว ส่วนมากแล้วใครว่างก็ให้ไปจับเลย เอาตามสะดวก ในกลุ่มแถว” (อุดมพร พลศักดิ์, สัมภาษณ์ 15 กุมภาพันธ์ 2565)

ภาพที่ 5 การสัมภาษณ์พันโทหญิงอุดมพร พลศักดิ์ ข้าราชการทหาร ทางโปรแกรมการสนทนาออนไลน์ (สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2565)

“เมื่อก่อนเราไปฝึกซ้อมที่ศูนย์รวมของอำเภอนั้นๆ แต่ทุกวันนี้จะมีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ลงในยูทูป มีคลิปวิดีโอที่ส่งมาให้ เราสามารถซ้อมเองที่โรงเรียนได้ กับกลุ่มเพื่อนๆ จะซ้อมง่ายกว่าแต่ก่อน ไม่ต้องไปที่ศูนย์รวม ไปที่เดียววันซ้อมใหญ่” (พรพรรณ กลั่นสระน้อย, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2565)

ภาพที่ 6 บรรยากาศสัมภาษณ์คุณพรพรรณ กลั่นสระน้อย ข้าราชการครูโรงเรียนปอธงชัยประชานิรมิต ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่านครราชสีมา (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2565)

5. สถานที่ฝึกซ้อม การเดินทางและช่องทางการสื่อสารกับกลุ่มผู้รับวงสรวง

- **สถานที่ฝึกซ้อม** การฝึกซ้อมในอดีตจะกำหนดให้ฝึกซ้อมที่หอประชุมเปรมติณสูลานนท์ ศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา และเมื่อมีจำนวนผู้รำเพิ่มมากขึ้นจึงกำหนดฝึกซ้อมที่ห้างสรรพสินค้า ได้แก่ เดอะมอลล์นครราชสีมา ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า นครราชสีมาและศูนย์การค้าเทอร์มินอล 21 โคราช ตารางที่ผู้จัดงานกำหนดและประชาสัมพันธ์กลุ่มผู้รับวงสรวง ให้ได้รับทราบโดยทั่วกัน

“สมัยก่อนไม่มีทีม สมัยก่อนมีแค่ 3-4 คน แล้วคนรำน้อย เราจะเจอกันวันซ้อมจริง ก่อนวันซ้อมใหญ่ วันหนึ่ง แล้วก็วันซ้อมใหญ่ รำแค่ 3 วัน ถ้าหน้าอย่าโม นอกนั้นจะซ้อมย่อยกัน แล้วถัดมาก็มาซ้อมที่หอประชุมเปรมฯ ถัดมาพอจำนวนขึ้นเพิ่มขึ้นก็จะมาซ้อมตามห้าง มาห้างนี้เมื่อ 3-4 ปีหลัง” (ครูหฤทัย นัยโมกษ์, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2565)

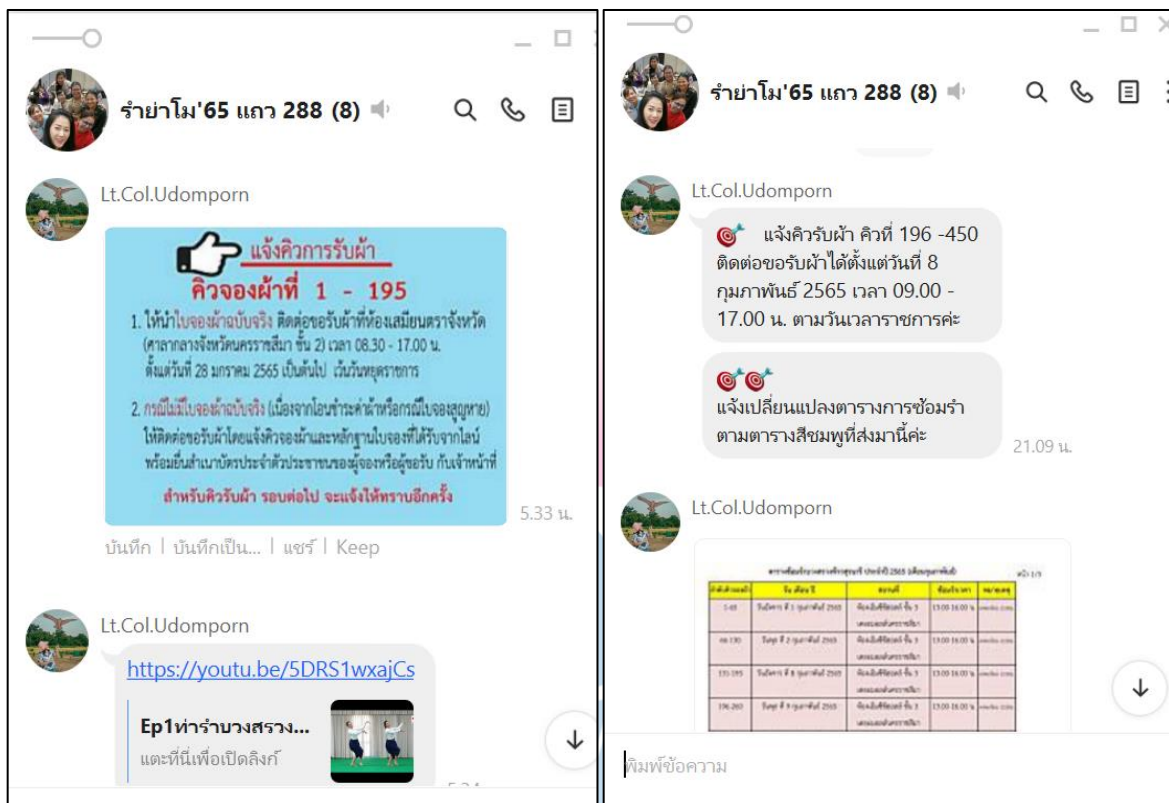
- **การเดินทาง** จะเน้นความสะดวกของผู้รำบวงสรวง บางรายมาพร้อมเพื่อน บางรายมาท่านเดียวและสร้างเครือข่ายกับผู้คนในสถานที่รำได้ เพราะเป็นงานซ้อมรำเป็นงานที่ทุกคนมาด้วยความทุ่มเทกายและใจ มีความศรัทธาต่อท้าวสุรนารี

- **ช่องทางการสื่อสาร** นางรำบวงสรวงท้าวสุรนารีที่รำบวงสรวงทั้งส่วนกลางและกลุ่มย่อยให้สัมภาษณ์ว่า “เมื่อก่อนยังไม่ได้ตั้งกลุ่มไลน์ จะโทรบอก แต่ตอนนี้มีกลุ่มไลน์แล้วค่ะ เมื่อก่อนจับฉลากแล้วก็รำ วันเดียว 600 แถว แต่ตอนนี้โควิด ได้มารำ 5 วัน รำของท่านนายกสุทิน เป็นของสตรีจังหวัดค่ะ จะมีรำชุดเล็กอยู่ที่วัดศาลาลอย ถ้าของจังหวัดจะเป็นชุดใหญ่แต่ถ้าที่ศาลาลอยจะเป็นแบบชาวบ้าน ๆ แต่เพลงใช้เหมือนกัน การเดินทางไปรำจะชวนเพื่อนไปเยอะค่ะ เพราะเสียค่าใช้จ่ายไม่เยอะ แล้วจะมีผู้สูงอายุของหมู่บ้านไปกันด้วยค่ะ ของจังหวัดจะมีค่าผ้า 1,500 บาท และค่าตัดอีก 1,500 บาท ยังไม่รวมค่าแต่งหน้าค่าเครื่องประดับอะไรเลย ชาวบ้านจะไม่สะดวกเท่าไร แต่ถ้าของศาลาลอยจะใช้แค่ค่าสไบ 50 บาท ค่าโจงกระเบน ค่าเครื่องไฟอีก 50 บาท การซ้อมรำจะมาซ้อมกลุ่มย่อยกันอีกทั้งของจังหวัดและของศาลาลอย เวลาที่พักผ่อน เพราะที่ศาลาลอยจะช้ากว่าจังหวัด 2 อาทิตย์ ของจังหวัดจะซ้อมกลุ่มย่อยทุกวันเสาร์ ที่โรงเรียนสุรนารี 2” (ทศวรรณ อ่อนดี, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2565)

ภาพที่ 7 บรรยากาศการสัมภาษณ์คุณทศวรรณ อ่อนดี ข้าราชการองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเกาะ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่านครราชสีมา (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2565)

จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมด้วยการเข้าร่วมกลุ่มรับวงสำรวจทางโปรแกรมสนทนาไลน์ พบว่า ผู้รับวงสำรวจจะแจ้งข้อมูลการจองคิวรับผ้า คลิปวีดิโอการฝึกซ้อมรับผ่านช่องทางยูทูปและตารางการฝึกซ้อมรับ ตามห้างสรรพสินค้าที่มีการปรับเปลี่ยนไม่ใช่ระบบเวียนทุกห้างแต่เป็นการฝึกซ้อมรับกลุ่มย่อยโดยกระจายทุกห้าง ตามตารางที่กำหนดไว้

ภาพที่ 8 การสร้างกลุ่มการสื่อสารด้วยโปรแกรมสนทนาไลน์เพื่อแจ้งข่าวสารกิจกรรมรำบางสรรง
ท้าวสุรนารี

6. การเลือกร้านตัดผ้า ทำผม และจัดซื้อเครื่องประดับ

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการเลือกผ้า การกำหนดเครื่องแต่งกายนั้นมีความสัมพันธ์กับการกำหนดอัตลักษณ์ของ
ท้องถิ่นโคราช ซึ่งในช่วงแรกกำหนดให้นุ่งโจงกระเบนห่มผ้าตะเบงมานมาเป็นการนุ่งผ้าถุงและสวมใส่เสื้อ
แขนกระบอกเป็นแบบสตรีผู้สูงศักดิ์ สอดคล้องกับการแสดงความคิดเห็นของครูติยาพรรณ ประพันธ์วิทยา
(สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2565) ว่า “การแต่งกายแบบนุ่งโจงกระเบนห่มตะเบงมานอะไรอย่างนี้ พอหลัง ๆ ก็คือ
เปลี่ยนเป็นหญิงผู้สูงศักดิ์แล้วก็นุ่งเป็นผ้าถุง เสื้อแขนกระบอก ห่มสไบ แต่ยังคงปัจจุบันที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง
เลยก็คือดอกไม้ การใช้ดอกไม้ซึ่งเข้าใจว่าเป็นดอกไม้ที่คุณย่าโมท่านชอบ”

ประเด็นการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของสตรีผู้สูงศักดิ์สู่อัตลักษณ์สตรีจังหวัดนครราชสีมาเกิดจากความคิดที่
เปิดกว้างให้ประชาชนผู้มีความสนใจอยากจะทำบางสรรงท้าวสุรนารีได้มีโอกาสทำได้อย่างทั่วถึง และขึ้นอยู่กับว่าแต่
ละอำเภอจะมีการปรับเปลี่ยนผ้าที่ใช้รำบางสรรงอย่างไรเพื่อสนับสนุนชุมชนและแสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นของ

อำเภอตัวเอง และการเลือกผ้าไหมจากอำเภอปักษ์ชัยเป็นการสะท้อนอัตลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมา ดังบทสัมภาษณ์

“บางคนรำทุกปี อยากจะรำเป็นสิริมงคล บางคนถึงกับบอกปากว่าจะรำจนกว่าจะรำไม่ไหว อย่างนี้ก็มี ก็เลยกลายเป็นว่านายอำเภอที่มาประชุมกับจังหวัดก็จะขออนุมัติกับกาชาดจังหวัดว่าจะขอจัดแต่ละอำเภอ โดยจะตกลงกันเอาความพร้อม ส่วนใหญ่ที่เห็นกัน ด้วยความที่โคราชเป็นเมืองแหล่งผ้าไหม แหล่งผ้าผลิตเองในแต่ละอำเภอด้วย ที่เห็นชัดจะเป็นสูงเนิน สีคิ้ว ท่านรองเขามีอัตลักษณ์ผ้าของเขา โดยสูงเนินจะเป็นผ้าเจี๊ยงนางดำ เขาก็จะใช้มาตัดเป็นชุดแต่งงาน แต่ว่าบร็องหรือการรำในแต่ละปีก็แล้วแต่จะตกลงกัน โดยจะมีวิทยากรประจำอำเภอ ส่วนใหญ่จะเป็นเครือข่ายครูนาฏศิลป์ของแต่ละอำเภอนั้น เขาก็จะมีมารับผ้ารำในส่วนกลางไป หรือบางที่อย่างท่านรองฯ พนารัตน์ก็จะได้ไปช่วยดูแลของอำเภอสูงเนิน อย่างสีคิ้วจะเป็นผ้ายวน เขาก็จะตัดของเขา ซึ่งสีทางจังหวัดก็จะเปลี่ยนไปตามที่ท่านนายกเหล่ากาชาดประชุมลงเป็นมติ แต่ก็เป็นบางอำเภอ บางอำเภอก็เปลี่ยนสีเปลี่ยนผ้า เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน บางชุมชนก็ไม่จำกัด ใส่เสื้อสีขาวมาก็ได้ แต่เดี๋ยวนี้จะกลายเป็นธรรมเนียมนิยมว่าพอจังหวัดขยายการรำออกเป็นหลาย ๆ วัน จำนวนผู้รำมากขึ้น บางที่บางที่ก็เอาชุดตามจังหวัดเลยก็มี แล้วแต่บางที่ แล้วแต่ความพร้อม สีใกล้เคียงแต่ไม่ได้สั่งกับจังหวัดหรอก อย่างเช่น สีโอรสไม่ได้สั่งจังหวัด เขาไปซื้อกันเอง ผ้าไม่ใช่ผ้าไหม เป็นผ้าในชุมชน คือซื้อเป็นของตัวเอง แต่รูปแบบการตัดเสื้อผ้าเท่าที่เห็นก็ยังคงแบบจังหวัดไว้” (ครูหุทัย นัยโมกข์, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2565)

ภาพที่ 9 บรรยากาศการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี ประจำปีพุทธศักราช 2564 (วันที่ 25 มีนาคม 2565)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้นสรุปได้ว่าแต่ละพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา มีการกำหนดว่าจะใช้ผ้าราสีใดและแบบใด ขึ้นอยู่กับผู้นำและสมาชิกในแต่ละท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดประเภทของผ้าอาจเป็นผ้าที่มีชื่อเสียงของอำเภอหรือตัดโดยเลียนแบบสีผ้าที่ใช้ราประจำปีนั้น ๆ ที่ส่วนกลางได้กำหนดไว้ก็ได้ เช่น ผ้าเจียงนางดำ อำเภอสูงเนิน ผ้ายวน อำเภอสีคิ้ว

ภาพที่ 10 บรรยากาศการสัมภาษณ์ครูฤทัย นัยโมกษ์ ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่านครราชสีมา (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2565)

การกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนด้วยการนำผ้าของท้องถิ่นอย่างเช่นผ้าเจียงนางดำ อำเภอสูงเนินมาใช้นั้น คุณประกายมาศ กิวิวัฒน์ศักดิ์ รองนายกกิ่งกาชาด (สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2564) สรุปการใช้ผ้าเจียงนางดำว่า “อำเภอสูงเนินมี 11 ตำบล กับ 2 เทศบาล เท่ากับมี 13 ท้องถิ่น เราก็จะจัดเป็นแถว ๆ ไปเลย เช่น สูงเนิน คนเยอะหน่อย เราก็จะให้ 2-3 แถว เพราะราแต่ละครั้งประมาณ 300-400 คน เราจะมีผ้าเจียงของสูงเนินที่เราโปรโมทมา

ตลอด เวลามีนางก็จะใช้ผ้าเงียงนางดำ มาจัดงาน ใน 3-4 ปีที่ผ่านมาได้ นำผ้าเงียงนางดำมาตัดชุดมารำบวงสรวง ยาโม ท่ารำ เพลงรำเหมือนจังหวัด แต่ใช้ชุดผ้าเงียงนางดำ แต่ใครจะใส่ชุดแบบไหน เราก็อนุญาต เพียงแต่ขอสิทธิ์ครูในการจัดแถวให้ เพื่อภาพที่ออกมาจะดูไม่หลากหลายจนเกินไป”

ภาพที่ 11 บรรยากาศการสัมภาษณ์คุณประกายมาศ กิรีวัฒนศักดิ์ รองนายกกิ่งกาชาด อำเภอสูงเนิน (สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2564)

ในส่วนของนางรำบวงสรวงที่ประกอบอาชีพเป็นช่างตัดผ้าเสนอว่าการเลือกผ้าของส่วนกลางควรเปิดโอกาสให้ใช้ผ้ามาตัดชุดรำบวงสรวงทำวสุรนาฎจากชุมชนอื่นบ้าง “มันเหมือนเป็นประเพณีที่ทำต่อกันมาแล้วคือ เป็นเหมือนกระจายรายได้ ใจจริงอยากให้คุณนายเลือกผ้าที่เป็นท้องถิ่นของเรา ไม่จำเป็นต้องผ้าไหมตลอด เช่น เอาของครบุรี ปักธงชัย สูงเนิน จะได้เป็นการกระจายรายได้” (จิตตานันท์ สิริธนพงศ์ภักดิ์, สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2565)

ภาพที่ 12 บรรยากาศการสัมภาษณ์คุณจิตตานันท์ สิริธนพงศ์ภัก ณ ร้านตัดชุดซาลา (สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2565)

การเลือกผ้าเป็นสื่อที่แสดงพื้นที่ชุมชนโคราช เลือกจากการประชุมปรึกษาหารือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กระบวนการเลือกผ้า และการตัดสินใจของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจะกระจายผ้าจาก เสมีย์นครา จังหวัด ผู้รับวางสรองจะส่งตัวแทนไปจองผ้า และรับผ้าตามเลขที่กำหนดและนำไปตัดที่ร้านตามความสะดวกของตนเอง

7. ประสบการณ์รับวางสรองทำวสุรนารี การวางแผนการรวมกลุ่มของชุมชน

คนที่เข้าร่วมกลุ่มรับวางสรองทำวสุรนารีเป็นผู้ที่มีทุนทางวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นผู้ที่สั่งสมประสบการณ์การฝึกซ้อมรำผสานความศรัทธาที่มีต่อทำวสุรนารี การรวมกลุ่มของคนในเครือข่ายเป็นผู้ที่มีทุนสัญลักษณ์ร่วมกันคือมีลักษณะร่วมของกลุ่มที่มีการศึกษา หรือหน้าที่การงานเดียวกัน หรือเป็นเพื่อนที่เรียน

ด้วยกันมา หากสมาชิกไม่ครบ เช่น ปีนั้นขอยกเลิกการรำด้วยเหตุผลส่วนตัวสมาชิกในกลุ่มก็จะทาบตามเพื่อนคนอื่นมาร่วมกลุ่ม และทำหน้าที่เป็นธุระบริการส่งผ้าและนัดวันฝึกซ้อมรำ สร้างความผูกพันกันในกลุ่มด้วยการสื่อสารผ่านโปรแกรมสนทนาไลน์หรือนัดหมายรับผ้าตามจุดนัดพบ หรือนฝึกซ้อมรำตามความสะดวกของสมาชิกแต่ละคน หากมีการซ้อมนอกรอบก็จะไปรวมกลุ่มกันเองตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น สถานศึกษา หรือนัดให้ครูมาสอนซ้อมรำเป็นกรณีพิเศษ และโดยส่วนใหญ่จะฝึกซ้อมรำผ่านช่องทางยูทูบ

ภาพที่ 13 บรรยากาศซ้อมรำกลุ่มย่อยประจำปีพุทธศักราช 2564 ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ที่อยู่ในเครือข่ายนานที่สุดคือ พยาบาลโรงพยาบาลมหาราชเป็นผู้ที่ร่ำมาเกือบ 20 ปี สะสมทุนทางสังคมในเครือข่ายรับบวงสรวงมาอย่างยาวนาน สุวรรณา หนูเพชร (สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2565) ให้สัมภาษณ์ว่า “พยาบาลรุ่นน้องเคยร่ำด้วยกันตั้งแต่เป็นนักเรียนพยาบาล เขาโทรมาตามเลยได้มาร่ำ ร่ำตั้งแต่มี 200 กว่าคนเอง ตอนนี่ 4,000-5,000 คน เขาเริ่มจากกลุ่มคุณนายอำเภอ เหล่ากาชาด ส่วนโรงพยาบาลก็เป็นส่วนของราชการเขาก็ขอตัวแทนไปร่ำ อดีตไปที่ศาลากลาง พอคนเริ่มเยอะก็เริ่มไปที่มหาวิทยาลัย ไป มทส. หลัง ๆ ก็มาที่ห้าง เดียวนี้มีโควิด กระจายซื้อที่ห้าง สมัยก่อนค่าผ้าแค่ 200-300 บาทเอง แต่เดี๋ยวนี้เยอะ ทางกาชาดเขาเก็บ 1,500 บาท ค่าตัดก็ไม่น่าจะต่ำกว่า 1,500 บาทเหมือนกัน มันอยู่ที่ใจมากกว่า นะคะ ใจเราเคารพบูชาอยู่แล้ว พอได้ร่ำก็ได้แต่งตัวสวย สนุก มีเพื่อน ได้มาเจอปีละครั้งก็ยิ่งดี”

ส่วนการฝึกซ้อมย่อยในอดีตจะส่งตัวแทนนางรำไปรับทำร่ำแล้วกระจายฝึกซ้อมให้นางรำแต่ละพื้นที่ ทำให้เครือข่ายการฝึกซ้อมขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้น

8. การปรับตัวและการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อให้ได้ซ้อมร่ำ/รับบวงสรวงท้าวสุรนารีในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ (โควิด-19)

การฝึกซ้อมรับบวงสรวงท้าวสุรนารีประกาศเลื่อนในปี 2563 และยกเลิกการจัดงานสินค้าบริเวณงาน เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ (โควิด-19) “ด้วยปรากฏการณ์ของการที่จำนวนคนเยอะขึ้นนี้แหละ พอมีมาตรการ New Normal แต่ก่อนซ้อมห้างก็จริงแต่ไม่ได้แยก ไม่ได้จำกัดปริมาณคนแบบนี้ น่าจะประมาณปี 60 ที่มาซ้อมที่ห้าง 3,000-4,000 คน ก็อัดกันอยู่ในฮอลล์ทั้งหมด ใครมาก็มาใครไม่มาก็ไม่มา อะไรประมาณนี้ การซ้อมก็ประมาณ เดือนกว่า ๆ เกือบสองเดือนเหมือนกัน ปกติเราจะเริ่มประมาณปลายธันวา เริ่มมีการประชุมว่าจะใช้ผ้าสีอะไร แต่ก่อนหน่วยงานไม่ได้เยอะขนาดนี้ แต่ก่อนให้หน่วยงานราชการ ให้หน่วยละ 4 คน บางทีก็ 6 คน แล้วจึงมีอำเภอต่าง ๆ เข้ามา” (ครูพนารัตน์ สิงแสง, 10 กุมภาพันธ์ 2565)

ภาพที่ 14 บรรยากาศการสัมภาษณ์ครูพูนรัตน์ สิงแสง ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่านครราชสีมา (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2565)

การปล่อยคลิปโปรแกรมให้นางรำซ้อมล่วงหน้าเป็นสิ่งที่คณะผู้จัดงานปรับปรุงในปีพุทธศักราช 2565 เนื่องจากการรวมกลุ่มเพื่อซ้อมรำนั้นทำได้ยากขึ้น

“เราต้องทำให้ง่ายขึ้น เพราะว่าการรวมตัวซ้อมด้วยกันมันยาก ต้องบอกว่าโควิดนี้แหละค่ะเป็นจุดที่พลิกทำให้เราต้องกำหนดทำรำให้คนจำนวนมากรำได้ ในขณะที่การซ้อมต้องเป็นไปตามมาตรฐาน คือจำกัดคนเพราะคนต้องดูจากยูทูป ถ้าคนไม่มีพื้นฐานเลยต่อให้ดูยูทูปยังก็ยังไม่ค่อยทำได้เลยถูกกำหนดให้ปรับทำให้ง่ายขึ้น อย่างปีนี้ยิ่งง่ายกว่าเดิมอีกถ้าเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา เพราะในบทเพลงทั้งหมดมีการเปลี่ยนท่ารำแค่ช่วงเดียวคือเนื้อถวายพระพร นอกนั้นเป็นกระบวนเดียวของปีที่แล้วหมดเลย เพราะเรายังเจอสถานการณ์โควิดอยู่ทางภาคจังหวัดก็ใช้แพลตฟอร์มเดิมจากปีที่แล้วเลยว่า รูปแบบนี้ แยก 3 ห้าง แยกกลุ่มวิทยากร แต่เห็นใจวิทยากรก็เพิ่มให้มากขึ้น ลงยูทูปเร็วขึ้น เราอยากให้ท่ารำมีความสมบูรณ์ คนรำพร้อมเพรียง เราจึงเปลี่ยนแค่ช่วงถวายพระพรอย่างเดียว นอกนั้นกระบวนต่าง ๆ ที่คนรำได้แล้วจากปีที่แล้ว เราก็เลยคงไว้”

(ครูหฤทัย นัยโมกษ์, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2565)

แม้ว่าบรรยากาศการซ้อมรำบวงสรวงที่แน่นเต็มพื้นที่ซ้อมรำจะไม่ได้เกิดขึ้นเหมือนก่อน แต่นางรำก็ยังเดินทางไปซ้อมรำ ผู้วิจัยลงพื้นที่ไปร่วมซ้อมรำและเห็นภาพบรรยากาศการฝึกซ้อมที่คณะครูรักษามาตรการเว้นระยะห่าง (Social Distancing) และใส่ใจนางรำทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

ภาพที่ 15 บรรยากาศซุ้มร้านค้า ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่านครราชสีมา และห้างสรรพสินค้าเทอร์มินอล 21 โคราช ประจำปีพุทธศักราช 2565

นอกจากนั้นคณะครูและผู้ที่เป็นไปซ่อมรำบวงสรวงก็ยังโพสต์ภาพบรรยากาศการซ่อมรำกันเช่นเดิม ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลุกพลังความรักและความสามัคคีเป็นพื้นที่ของสตรีจังหวัดนครราชสีมาได้ออกมารายรำเพื่อความเป็นสิริมงคลปีละครั้งโดยไม่เคยลดละเลิกความพยายามแต่อย่างใด ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 16 การโพสต์เฟซบุ๊กของคณะครูผู้ฝึกซ้อมรำบวงสรวงประจำปีพุทธศักราช 2565

(เฟซบุ๊กแฟนเพจ DrNualravee Krataitong)

นอกจากนั้นการนำเสนอข่าวผ่านเพจต่าง ๆ ก็ยังนำเสนอให้เห็นสีสันของการฝึกซ้อมรำบวงสรวง พ.ศ.2565 เช่น “สุดน่ารัก หนูน้อยขอร่วมซ้อมรำถวายย่าโม” เป็นสถานการณ์ที่ผู้ปกครองหลายท่านต้องทำงานที่บ้าน (WFH-Work from home) และเด็ก ๆ มาร่วมซ้อมรำบวงสรวงด้วย

ภาพที่ 17 เพจข่าว “โคราชเมืองศรีวิไลซ์” (17 กุมภาพันธ์ 2565)

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกทั้งครูผู้ฝึกซ้อมรำและนางรำบวงสรวงถึงความทุ่มเทเพื่อรำบวงสรวงตั้งแต่จุดเริ่มต้นการวางแผนงานเดือนธันวาคมของทุกปีจนกระทั่งถึงเดือนมีนาคมที่ทำได้นั้นเพราะรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของความภาคภูมิใจและเป็นที่ยอมรับในกลุ่ม มีความปลื้มปิติและยินดีที่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายนี้

“มันเป็นความภูมิใจ เวลามารำ เขาเห็นเรา เขาชื่นชมเรามาก ภูมิใจที่ทำให้เขารำได้ พอรำได้ เขาก็ภูมิใจในตัวเขาและสะท้อนมาหาเรา มันเป็นจิตวิญญาณของความเป็นครูค่ะ ถ้าเราสอนเขาได้ เขารำได้ เราก็คงดีใจมันโอเคในหลาย ๆ อย่าง พี่ก็มีความเชื่ออย่างหนึ่ง เรื่องพลังพิเศษของคุณย่า ทำให้เราเห็นหลายอย่างที่เรามองไม่เห็น ชาวโคราชได้เห็น ได้รับ พี่ก็เป็นคนที่มีความเชื่อและศรัทธาในความเป็นย่าโมจริง ๆ เลยทำให้เขาอยากมารำกัน รวมถึงตัวเราด้วย เหนือสิ่งอื่นใดคือเราภูมิใจในความเป็นครูของเรา ที่เราสอน”

(ครูพนารัตน์ สิงแสง, 10 กุมภาพันธ์ 2565)

สอดคล้องกับครูหุทัย นัยโมกษ์ (สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2565) “คือใครก็ไม่รู้ทั้งคุณป้า คุณย่า คุณยาย อายุมากกว่าเรา รุ่นแม่มา แล้วแบบเข้ามา ปีแรก ๆ ที่พี่กาเข้ามา รู้สึกแบบปลื้มมาก คือเดินมาหา มาสวัสดิ คือเป็นคุณป้าคุณย่า อายุแก่กว่าเรา เขาเห็นเราเป็นครู อยากให้เราถ่ายทอดวิชาความรู้ อยากขอพรจากเราว่าเนี่ยไม่ค่อยมีเวลาซ้อมเลย ขอให้รำได้นะ ปีที่แล้วเจอคนอยู่เมืองนอกมาอยู่โคราช โควิดพอดีเลยกลับไม่ได้ มารำเพื่ออยากรำได้ พี่ไม่เคยรำหรงกะ มาขอพรคุณครู ขอกำลังใจหน่อย จับมือหน่อยได้ไหม คือเราก็อภาคภูมิใจมาก เราเป็นใครก็ไม่รู้ แต่เขาศรัทธาในตัวเรามาก ไม่ใช่ในก๊อริ้อยล้านคนจะมีใครสักคนที่ไม่รู้จักกัน แต่เขาศรัทธาในตัวเรา ความรู้สึกมันเป็นแบบไม่ใช่ทุกคนที่จะได้รับแบบนี้”

จากผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายการสื่อสารเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับบวสรองท้าวสุรนารีจังหวัด นครราชสีมาในปัจจุบันนี้เป็นแบบทุกช่องทาง (All Channel Network) เนื่องจากเมื่อสมาชิกในเครือข่ายได้รับ ข่าวสารเกี่ยวกับการรับบวสรองแล้วก็กระจายข้อมูลข่าวสารให้ทราบโดยทั่วกันได้อย่างรวดเร็วเนื่องจากการ สื่อสารผ่านกลุ่มเพจข่าวต่าง ๆ ของจังหวัดนครราชสีมา รวมทั้งเพื่อนในเฟซบุ๊กของครูผู้ฝึกซ้อมรับบวสรอง หรือ บุคคลที่เกี่ยวข้อง จากนั้นก็ดำเนินการรวบรวมสมาชิกในแถวในครบ 8 ทาน และจับฉลากแถวที่กาชาดจังหวัด นครราชสีมา และรับทราบกำหนดการซ้อมที่ทางคณะผู้จัดการเป็นผู้กำหนด หากกลุ่มผู้รับบวสรองอาศัยอยู่ต่าง อำเภอก็สามารถส่งข่าวถึงกันได้ และส่งตัวแทนมารับทำรำเพื่อไปซ้อมให้กับสมาชิกตามหน่วยงานหรืออาจจะดูทำ รำผ่านช่องทางยูทูบได้ด้วย การติดต่อสอบถามก็สามารถพูดคุยกับสมาชิกคนอื่นในกลุ่มได้โดยตรง เนื่องจากรวมกลุ่ม ไลน์ไว้แล้ว และมีความสามารถโต้ตอบกันได้อย่างรวดเร็ว เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่สมบูรณ์ที่สุดและไม่มี ข้อจำกัดเพราะสามารถรับข่าวสารและส่งข่าวสารกันได้อย่างทั่วถึง สรุปตามแนวคิดการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) สมาชิกของกลุ่มผู้รับบวสรองรับรู้ข้อมูลข่าวสารร่วมกันว่าการ จัดงานจะเริ่มลงชื่อแถวรำและจับฉลากแถวตั้งแต่เดือนธันวาคมของทุกปี
2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) การปรึกษาหารือนี้จะหารือทั้งส่วนของคณะผู้จัดงาน และ ส่วนของประชาชน นอกจากนั้นยังหมายถึงสมาชิกในแต่ละอำเภอหรือชุมชนเพื่อวางแผนการเลือกผ้าของชุมชน และจัดงานรับบวสรองในพื้นที่ของตนเอง
3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) รับฟังความคิดเห็นและปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัด กิจกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (โควิด-19)
4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ก็ต้องมีการ ปรับตัวและพร้อมที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทุกเมื่อ แต่ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สรุปว่า ผู้จัดงาน ปล่อยคลิปรำรับบวสรองมาล่วงหน้าได้ดี และปรับเปลี่ยนท่ารำให้ง่ายขึ้นก็เป็นสิ่งที่เอื้อให้การรับบวสรอง สะดวกสบายมากยิ่งขึ้น แต่ควรปล่อยผ้าที่ใช้ตัดชุดรำออกมาให้เร็วเร็วกว่านี้เพื่อให้ตัดชุดได้ทันเวลา

ประเด็นความสัมพันธ์ของเครือข่ายกลุ่มผู้รับบวสรองท้าวสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา นั้นจะเป็น ความสัมพันธ์แบบแน่นแฟ้น (Strong tie) กิจกรรมนี้ไม่สามารถยกเลิกได้และมีแนวโน้มที่จะมีผู้สนใจรับบวสรอง มากยิ่งขึ้นและขยายวงการทำไปทุกอำเภอและทุกวัย อย่างไรก็ตามการเข้าถึงครูผู้ฝึกซ้อมได้และสร้างปฏิสัมพันธ์ ด้วยความเป็นกันเอง เป็นกิจกรรมการรวมกลุ่มใหญ่ปีละครั้งถือว่าตนสมาชิกของกลุ่มและได้ทำบุญช่วยกาดชาด ได้สร้างพลังความศรัทธาให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน เป็นความภาคภูมิใจของเหล่าสตรีเมืองหญิงกล้า ใช้พื้นที่ ของการสื่อสารที่สามารถประกาศชัยชนะและมีดินแดนที่เป็นที่พึ่งพาทางด้านจิตใจ เป็นศูนย์รวมของบุคคลทุกภาค ส่วนให้ประกอบอาชีพได้เจริญรุ่งเรืองตราบชั่วลูกชั่วหลาน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุนารีจังหวัดนครราชสีมา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุนารีจังหวัดนครราชสีมา และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายกลุ่มผู้รับวงสรวงท้าวสุนารีจังหวัดนครราชสีมา

1. สรุปผลการวิจัย จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept interview) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องในการจัดพิธีรับวงสรวงท้าวสุนารี ได้แก่ ครูฝึกซ้อมรำ 3 ท่าน และนางรำ 8 คน รวมทั้งสิ้น 11 คน ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2564 – วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 และมีส่วนร่วมในพิธีรับวงสรวงไม่น้อยกว่า 5 ปี เพื่อสะท้อนความคิดเห็นการรวมกลุ่มที่หลากหลายและละเอียด นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในพิธีรับวงสรวงท้าวสุนารีประจำปีพุทธศักราช 2564 ทั้งการฝึกซ้อมย่อยในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และการฝึกซ้อมตามสถานที่ที่กาชาดจังหวัดนครราชสีมากำหนด และเข้าร่วมกลุ่มการสื่อสารเพื่อนัดหมายการจัดกิจกรรมประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลประชากรศาสตร์

ข้อมูลที่ได้จากครูฝึกซ้อมรำวงสรวงท้าวสุนารี 3 ท่าน ได้แก่ รองผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ จังหวัดนครราชสีมา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยนาฏศิลป์ จังหวัดนครราชสีมา และอดีตรองผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ จังหวัดนครราชสีมา และนางรำวงสรวงท้าวสุนารี จำนวน 8 ท่าน ได้แก่ รองนายกกิ่งกาชาด อ.สูงเนิน ข้าราชการ อบต.บ้านเกาะ ข้าราชการครูโรงเรียนปัทมชัยประชานิรมิต ข้าราชการทหาร เจ้าของธุรกิจร้านวิษณุภัณฑ์ พยาบาล โรงพยาบาลมหาราช เจ้าของร้านตัดชุด ซาล่า และเจ้าของร้านเล็กขนมหวาน

2. ความเป็นมาของการรับวงสรวงท้าวสุนารี

ผลการวิจัยพบว่ามีกำหนดนโยบายมาจากผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา และส่งต่อนโยบายมาที่กาชาดจังหวัดนครราชสีมา และร่วมประชุมกับฝ่ายที่เกี่ยวข้องคือผู้บริหารและคณะครูวิทยาลัยนาฏศิลป์ นครราชสีมา การสื่อสารด้วยท่วงทำนองโง่งกลางได้รับการประเมินโดยผู้วิจารณ์โดยทั่วกัน จากนั้นจึงมีการปรับเปลี่ยนเสียงดนตรีเพื่อให้สอดคล้องกับพื้นถิ่นโคราช

3. ระยะเวลาที่รับวงสรวง เหตุผลที่รับวงสรวง

ผลการวิจัยพบว่านางรับวงสรวงรับวงสรวงตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปตามที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัยและมีผู้ที่รับวงสรวงนานมากที่สุดเกือบ 20 ปี ด้วยความศรัทธาที่มีต่อท้าวสุรนารีจึงทำให้แสดงความรักและความสามัคคีและมีแนวโน้มจะรับต่อไปเรื่อย ๆ เพื่อขอพรหรือทำตามที่ได้ให้คำมั่นสัญญาด้วยการบนบานศาลกล่าวเอาไว้แล้ว ส่วนการกำหนดจัดงานในแต่ละอำเภอในเขตการปกครองของจังหวัดนครราชสีมาอาจจะจัดก่อนหรือหลังส่วนกลางแล้วแต่ผู้บริหารของพื้นที่นั้น ๆ

4. การรวมกลุ่มตั้งแถว ขนาดของกลุ่มและการเปลี่ยนแถวรับวงสรวง

ระยะแรกเป็นการรับเฉพาะบุคคลสำคัญของจังหวัด “สตรีผู้สูงศักดิ์” จากนั้นเปิดกว้างให้บุคคลอื่นมีโอกาสรับ “สตรีจังหวัดนครราชสีมา” การจัดรูปแบบแถวรับ แถวละ 8 คน สมาชิกในแถวจะติดต่อทาบตามเพื่อนเพื่อรวมแถวและซ่อมรับในแต่ละพื้นที่

5. สถานที่ฝึกซ้อม การเดินทางและช่องทางการสื่อสารกับกลุ่มผู้รับวงสรวง

สถานที่ฝึกซ้อมรับ ได้แก่ พื้นที่ที่ส่วนกลางจัดให้ในอดีตฝึกซ้อมที่หอประชุมเปรมติณสูลานนท์ ศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันฝึกซ้อมห่างสรรพสินค้าทั้ง 3 ห้าง ได้แก่ เดอะมอลล์ นครราชสีมา ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า นครราชสีมาและศูนย์การค้าเทอร์มินอล 21 โคราช ตามมาตรการการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (โควิด-19) การติดต่อสื่อสารกับสมาชิกในกลุ่มของผู้รับวงสรวงจะใช้โปรแกรมการสนทนาไลน์และตกลงกันในกลุ่มว่าใครจะไปซ้อมกันวันและเวลาใดตามความสะดวก หากทำงานที่เดียวกันก็นัดหมายเดินทางมาซ้อมรับด้วยกัน และนัดซ้อมกลุ่มย่อยภายหลัง

6. การเลือกร้านตัดผ้า ทำผม และจัดซื้อเครื่องประดับ

กลุ่มนางรับวงสรวงจะเลือกร้านตัดผ้า ทำผมและจัดซื้อเครื่องประดับตามความสะดวกและความพึงพอใจ ซึ่งทางกาชาดจังหวัดได้กำหนดสีผ้าให้ซื้อชุดละ 1,500 บาทนางรับจะต้องนำผ้าไปตัดแบบชุดแขนกระบอกและผ้าถุงแบบมีจีบหน้านางและสวมสไบสีทองซึ่งปัจจุบันยึดหยุ่นให้ไปหาซื้อเองได้ ทรงผมต้องเกล้าและติดดอกปิปด้านซ้ายเหมือนกันทุกคน

7. ประสบการณ์รับวงสรวงท้าวสุรนารี การวางแผนการรวมกลุ่มของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า นางรับวงสรวงรับวงสรวงทั้งส่วนกลางที่จังหวัดกำหนดและชุมชนของตนเอง เช่น วัดศาลาลอย หรืออำเภอสูงเนิน ซึ่งแต่ละพื้นที่ที่กำหนดชุดของท้องถิ่นนั้น เช่น อำเภอสีคิ้วใช้ผ้ายวนมาตัดชุดรับ

พื้นที่อำเภอสูงเนินใช้ผ้าเงียงนางดำ มาตัดชุดรำบวงสรวงท้าวสุรนารี การจัดงานรำแต่ละอำเภอจะจัดที่ว่าการอำเภอ ในเขตการปกครองจังหวัดนครราชสีมา

8. การปรับตัวและการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อให้ได้ซ้อมรำ/รำบวงสรวงท้าวสุรนารีในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ (โควิด-19)

การปรับตัวและการแก้ไขสถานการณ์ปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นได้เสมอ ตั้งแต่ปี 2563 จำเป็นต้องเลื่อนการจัดกิจกรรมรำบวงสรวงท้าวสุรนารีออกไป และงดการออกร้านขายของในงานกาชาด หลังจากนั้นจะจัดซ้อมรำแบบเว้นระยะห่างตามห้างสรรพสินค้า และไม่สลับหมุนเวียนที่ฝึกซ้อม แต่เป็นการรวมกลุ่มย่อยและกระจายครูฝึกซ้อมรำไปยังพื้นที่ต่าง ๆ รวมทั้งฝึกซ้อมกลุ่มย่อยตามหน่วยงานหรือสถานศึกษาและฝึกซ้อมด้วยการปล่อยทำรำมาล่วงหน้าผ่านยูทูบแต่นางรำก็เสนอแนะว่าควรปล่อยผ้ารำมาให้เร็วกว่านี้จะได้ตัดได้ทันเวลา ส่วนการกำหนดท่ารำให้ม้ง่ายมากขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้ว

2. อภิปรายผลการวิจัย

กิจกรรมรำบวงสรวงท้าวสุรนารีจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในวันเฉลิมฉลองชัยชนะวันที่ 23 มีนาคม - 3 เมษายน ของทุกปี และเริ่มรำบวงสรวงท้าวสุรนารีครั้งแรกปี พ.ศ.2539 ตามดำริของนายสุพร สุภสร ผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อให้รำลึกถึงคุณงามความดีของท้าวสุรนารีที่กอบกู้เมืองโคราชและเพื่อฉลองวันแห่งชัยชนะของจังหวัด โดยกำหนดกิจกรรมวันรำบวงสรวงท้าวสุรนารีทุกวันที่ 23 มีนาคม ของทุกปี ด้วยพลังความศรัทธาการรวมกลุ่มจึงเกิดขึ้นด้วยความร่วมมือจากกาชาดจังหวัดนครราชสีมาและตัวแทนสตรีผู้สูงศักดิ์ของจังหวัดนครราชสีมา มีการปรับเปลี่ยนทำนองเพลงจากโปงลางเป็นเพลงทำนองโคราช และยังคงใช้เพลงท่วงทำนองสรภัญญะสำหรับรำทุกปี แต่จะมีการปรับเปลี่ยนเพลงอื่นตามแต่สถานการณ์ในแต่ละปี หากมีการไว้อาลัยให้กับพระมหากษัตริย์หรือราชวงศ์ก็จะให้ทำรำแบบราชสำนัก ต่อมาปรับเปลี่ยนเพลงที่ใช้รำให้มีความสุขสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

การรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายการสื่อสารมีความสัมพันธ์กันแบบแน่นแฟ้น (Strong tie) มายาวนานจวบจนกระทั่งปี พ.ศ. 2565 จุดเชื่อมเครือข่ายเกิดจากความศรัทธาของมนุษย์ที่ไม่อาจขาดความเชื่อเพราะความเชื่อเป็นสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ แต่นางรำในเครือข่ายเชื่อว่าพรอันประเสริฐที่ตนได้ขอพรท้าวสุรนารีช่วยดลบันดาลให้ตนเองประสบความสำเร็จ และการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและช่วยให้เกิดความสบายใจ กิจกรรมที่ดีของพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาจึงเชื่อมคนในจังหวัดทุกภาคส่วนให้ออกมาแสดงพลังได้ตั้งแต่กำหนดวันจับสลากแถวทุกเดือนธันวาคม และซ้อมรำตามตารางที่กำหนดจนกระทั่งวันรำจริงเดือนมีนาคม นางรำอาจจะรำในชุมชนของตัวเอง การฝึกซ้อมก็จะเดินทางมากับกลุ่มเพื่อนหรือแยกกันมาซ้อมตามความสะดวก

การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารมาช่วยเชื่อมโยงเครือข่ายทำให้สมาชิกติดต่อกันได้อย่างสะดวกสบาย เช่น โปรแกรมการสนทนาไลน์ และการรับทราบข่าวสารผ่านเพจข่าวสารต่าง ๆ ทางโซเชียลมีเดีย รวมทั้งการโพสต์บรรยากาศการฝึกซ้อมรำของกลุ่มเพื่อนช่วยเสริมบรรยากาศการรำบวงสรวงของจังหวัดให้มีความคึกครื้นมากยิ่งขึ้น

การใช้ภาษาโคราชสื่อสารตั้งแต่ท่วงทำนองเพลง เนื้อเพลง และการแต่งกายด้วยผ้าไหมของปักธงชัยเป็นการสื่อสารอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างชัดเจน ภาษาเป็นสื่อที่ช่วยให้การสื่อสารมีความหมายและช่วยสร้างความรู้สึกร่วมให้กับกลุ่มผู้รำ การขับร้องและการแต่งบทสรภัญญะประกอบบทเพลงแทนการใช้ดนตรีโปงลางตั้งแต่ปี 2540 เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวอีสานและชาวโคราช

สอดคล้องกับ ชุมพล ชนะมา (2564, น.84) สรุปว่า การรำบวงสรวงท้าวสุรนารีของสำนักงานเหล่ากาชาดจังหวัดนครราชสีมา นั้น ได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 จนกระทั่งปัจจุบันมีขั้นตอนในการรังสรรค์การรำบวงสรวง พัฒนา ปรับเปลี่ยนรูปแบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมโคราช เพื่อเป็นแนวทางให้กับกลุ่มชุมชนในท้องถิ่นอื่นที่ต้องการจะจัดการรำบวงสรวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รูปเคารพ หรือศูนย์กลางแห่งความศรัทธาในท้องถิ่นตน สามารถปฏิบัติได้จากแนวทางของการรำบวงสรวงท้าวสุรนารี โดยใช้หลักการปฏิบัติอิงหลักฐานเชิงประจักษ์ นั่นคือ การใช้หลักฐาน อ้างอิงที่เกิดขึ้นตามบริบททางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ดีที่สุดในปัจจุบันอย่างมีวิจารณ์ญาณ เพื่อ การจัดการการรำบวงสรวงรวมถึงการสร้างสรรค์กระบวนการรำบวงสรวง โดยผู้มีบทบาทในการ ปฏิบัติการจัดการรำบวงสรวงมี 3 ส่วน ได้แก่ กลุ่มผู้จัดงาน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะการแสดง ประชาชนท้องถิ่น และหลักฐานเชิงประจักษ์ กระบวนการจัดการรำบวงสรวงในแต่ละท้องถิ่น

จากแนวคิดสตรีนิยมแนวคอมมิวนิสต์ได้ฉายภาพความเป็นสตรีผ่านเครือข่ายการสื่อสารของผู้รำบวงสรวงว่าสตรีตามชนบทเดิมต้องเป็นแม่ศรีเรือนแต่การให้พื้นที่แสดงความสามารถทางการรำรำเพื่อแสดงศักยภาพความเป็นนักสู้ที่ประกาศชัยชนะให้กับเมืองโคราชเช่นท้าวสุรนารีนั้นต้องใช้สติปัญญาและความกล้าหาญ ซึ่งนางรำบวงสรวงท้าวสุรนารีในยุคแรกนั้นเป็น “สตรีผู้สูงศักดิ์” ทุนวัฒนธรรม ทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนสัญลักษณ์ ที่กำหนดชนชั้นทางสังคมอย่างชัดเจน และเวลาผ่านไปจึงเปลี่ยนเป็น “สตรีเมืองนครราชสีมา” เพื่อเปิดกว้างให้นางรำมีโอกาสรำโดยทั่วกันและครอบคลุมทุกพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา แต่การแต่งกายของนางรำที่รำบริเวณหน้าลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีจะต้องสง่างามเป็นพิเศษนางรำเป็นผู้ที่ได้รับเกียรติและต้องลงทุน ลงแรง ฝึกซ้อมการสร้างเครือข่ายให้คงอยู่จึงอาศัยความรักท้องถิ่น และการสร้างชนชั้นในการแสดงออกมาอย่างชัดเจน หากไม่มีความพร้อมทางกายใจและทุนก็ไม่สามารถเข้าร่วมเครือข่ายรำบวงสรวงท้าวสุรนารีในพื้นที่ส่วนกลางได้ พลังของ

สตรีที่ออกมาขายรำในแต่ละปีจำนวนหลายพันคนนั้น สะท้อนให้เห็นมิติทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่เสริมสร้างให้เครือข่ายการสื่อสารของนางรำบวงสรวงท้าวสุรนารีมีความเข้มแข็งผสมผสานความศรัทธาที่ไม่มีวันเสื่อมคลาย

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ควรมีการศึกษาประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มนางรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเพื่อให้เห็นมิติที่หลากหลาย เช่น อัตลักษณ์ของนางรำบวงสรวงแต่ละพื้นที่ที่จัดงานรำบวงสรวงท้าวสุรนารีทั้ง 32 อำเภอ

3.2 ควรมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนเพื่อดึงศักยภาพของท้องถิ่นออกมาประชาสัมพันธ์สู่สาธารณชน

รายการอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). **พิธีกรรมและประเพณี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรรณิการ์ เฟ็งปรางค์ และ กาญจนา แก้วเทพ. (2548). **การมีส่วนร่วมในการสื่อสาร: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติจริง**. วารสารนิเทศศาสตร์, 23(3-4), 66.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2564). **โคราชเมืองศิลปะ: Korat The City of Art**. นครราชสีมา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). **การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนโดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพมหานคร: สามัคคีสาส์น.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2541). **สตรีศึกษา**. โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). **การสื่อสารในพิธีกรรม พิธีกรรมในการสื่อสาร**. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 5(1). 1-26.
- คมสัน รัตนสิมากุล. (2559). **การศึกษาเครือข่ายการสื่อสารกับการประกอบสร้างความหมายการพัฒนาแบบยั่งยืนของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว จังหวัดพะเยา**. วารสารประชาสัมพันธ์และการโฆษณา, 9(1), 17-34.
- จินต์วีร์ เกษมสุข. (2554). **การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุมพล ชะนะมา. (2564). **รำบวงสรวงท้าวสุรนารี: ความเป็นมาและบริบททางวัฒนธรรมในการแสดง**. วารสารศิลปและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีที่ 1 ฉบับที่ 1.
- ทีมข่าวในพระราชสำนัก. (2564). **กรมพระศรีสวางควัฒนฯ เสด็จงานพิธีบวงสรวงและรำสดุดีท้าวสุรนารี 2564**. สืบค้นจาก <https://ch3plus.com/news/category/234583>
- ทีมข่าวภูมิภาค. (2562). **โคราชยกเลิกจัดงานย่าโม 2 ปีซ้อน หลังพบคลัสเตอร์ติดเชื้อโควิด 3 ราย**. *คมชัดลึก*. สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/news/local/458680>

ทีมข่าวภูมิภาค. (2565). **ร่ำบวงสรวงยาโม่วันที่ 3 สุดประทับใจนางรำ 800 คนร่วมรำ. บ้านเมือง.** สืบค้นจาก

<https://www.banmuang.co.th/news/region/227978>

ทีมงาน The Matter. (2562). **Social Media, Social Capital: การสะสมทุนทางสังคมบนโลกโซเชียลมีเดีย.**

สืบค้นจาก <https://thematter.co/thinkers/social-media-social-capital/73294>

บ้านจอมยุทธ์. (2543). **ทฤษฎีการสร้างพลังอำนาจ.** สืบค้นจาก

https://www.baanjomuyut.com/library_3/empowerment_theories/05.html

พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์. (2556). **การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม: กลไกในขับเคลื่อนแนวคิดสู่การปฏิบัติ**

ภายใต้กระบวนการพัฒนาแบบทางเลือก. มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ 30 (2). 23-42.

ศุภณัฐปรัชญา ทำนุ, (มปป.). **ภาษากับวัฒนธรรม หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 ประเด็นคัดสรรทางคติชนวิทยาที่**

สัมพันธ์กับภาษาและวัฒนธรรมไทย. สืบค้นจาก

<https://krupasathaimaiake.files.wordpress.com/2015/11/5.pdf>

สมเกียรติ วันทะนะ. (2561). **โองการแข่งน้ำ: อำนาจของการสาปแช่ง หรืออำนาจแห่งการจับจ้อง.** วารสาร

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 4(1): 19-40.

อรอนงค์ ไชยิตพิพัฒน์. (2563). **แนวคิดสตรีนิยม : การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของ สตรีในการพัฒนา**

ท้องถิ่น. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2563).

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาววชิรารัตน์ นิรันดร์เตชากัณฑ์
วันเดือนปีเกิด	4 กรกฎาคม 2525
สถานที่เกิด	จังหวัดนครราชสีมา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	72/5 ถนนมหาดไทย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
อีเมล	wachirarat.n@rru.ac.th
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2563	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์และนวัตกรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
พ.ศ. 2550	นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวารสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2546	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยขอนแก่น